

Vallby, en medeltida by

Rapport över arkeologisk undersökning av RAÄ 106 Vallby
bytomt, under sommarkurser i arkeologi åren 1975–1978,
Visingsö socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län

PETER JANKAVS, JAN-ERIK TOMTLUND & ANNA ÖDEÉN

Vallby, en medeltida by

Rapport över arkeologisk undersökning av RAÄ 106 Vallby bytomt, under sommarkurser i arkeologi under åren 1975–1978, Visingsö socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län

Innehåll

Inledning.....	5
Omfattning.....	5
Metod.....	5
Topografi.....	6
Platsen.....	7
Fornlämnings- och kulturmiljö.....	8
Vallby.....	8
Resultat.....	11
Fältkursen 1975.....	12
Fältkursen 1976.....	13
Fältkursen 1977.....	13
Fältkursen 1978.....	16
Osteologin.....	19
Fosfatkarteringen.....	21
Nyupptäckta anläggningar.....	21
Fynd.....	22
Daterande fynd.....	23
Byggnadsdetaljer.....	23
Redskap/hantverk.....	26
Personliga ägodelar.....	27
Sammanfattning.....	27
Administrativa uppgifter.....	28
Referenser.....	29
Tryckta källor.....	29
Muntliga källor.....	30
Arkiv.....	30
Kartunderlag.....	30

Bilagor

- Bilaga 1. Rapportmanus 1975
- Bilaga 2. Rapportmanus 1977
- Bilaga 3. Rapportmanus 1978
- Bilaga 4. Osteologisk rapport
- Bilaga 5. Fyndtabell, 1978 års fynd
- Bilaga 6. Artikel ur Jönköpings Posten

FIGUR 1. Utdrag ur digitala ekonomiska kartan Skala 1:10 000

Inledning

När Visingsö Folkhögskola - Braheskolan på Visingsö - skulle ha ett lämpligt undersökningsobjekt till sin sommarkurs i arkeologi för amatörer, föreslog landsantikvarien Gunnar Lindqvist den förmodade platsen för Vallby by. Under några sommarveckor åren 1975–1978 gjordes sedan en arkeologisk undersökning av Vallby bytomt, RAÅ 106:1. Undersökningen genomfördes som en fältkurs i arkeologi.

Rapportmanus finns tillgängligt från åren 1975, 1977 och 1978. Däremot saknas all dokumentation från året 1976. Rapportmanus från de övriga åren finns som bilagor i denna rapport. Kvaliteten är bitvis av dålig kvalitet, men är de som finns att tillgå (BILAGA 1-3).

Under åren 1975–76 var Jan-Erik Tomtlund ansvarig kurs- och grävningsledare och åren 1977–78 var det Peter Jankavs. Fält- och kurstiderna var förlagda under juni och juli, 4–5 dagar per säsong. Sammanlagt medverkade 58 kursdeltagare och det är mycket möjligt att någon återkommit fler än ett år.

Den osteologiska analysen och rapporten har gjorts av Leif Jons-son. Det har också genomförts en fosfatkartering av området. Den gjordes 1979 av Tomas Areslätt och Tore Artelius.

Föreliggande rapport har sammanställts utifrån befintligt dokumentationsmaterial av Anna Ödeén, Jönköpings läns museum.

Omfattning

Inför denna sammanfattande rapport har en digitalisering av söschakten gjorts utifrån befintliga planer. Vissa områden är, eftersom uppgifter som koordinater och väderstreck saknas inte helt tillförlitliga. Men efter ett besök på platsen har de ännu öppna schakten kunnat lokaliseras relativt väl. En ungefärlig omfattning av den sammanlagda undersökta ytan är 120 m².

Metod

Inför fältarbetet avtorvades delar av den tilltänkta undersökningytan av beredskapsarbetare vid Visingsö skogsstation/AMS-förläggning. Dessa områden utvidgades sedan något under undersökningens gång. De första två åren arbetade man i de områden som fått namnet Norra- respektive Södra området (FIGUR 7). Under dessa år fanns inget koordinatsystem.

Följande år, 1977, upprättades ett lokalt koordinatsystem av Jönköpings läns museum och sex nya ytor eller områden togs upp: A–E. Följande år, 1978, gjordes en utökning av vissa schakt: A-78–D-78 (FIGUR 7), samt en rensning av det äldre ”Norra området” som fick benämningen N-78. I fyndförteckningen kan man utläsa att jordmassorna har sållats.

Förutom planritningar har ett antal profiler dokumenterats genom ritning på millimeterpapper. Kursdeltagarna har också under arbetet fört fältanteckningar. I arkivmaterialet finns dessutom en tidningsartikel från 1978 (bilaga 6).

Topografi

Visingsö är 14 km lång och som bredast 3 km. Höjden över havet är på öns höjdrön cirka 120 meter och 30 meter över Vättern.

Geologiskt är ön uppbyggd av skiffer och sandsten och tillhör den så kallade Visingsöformationen. Tillsammans utgör de sedimentära bergarterna i Visingsöformationen en över 1000 meter tjock lager-serie runt Vättersänkan. Den finns bland annat på Vätterns botten där Visingsö är ett uppstickande parti (Hjort 1987).

Området för den förmodade byn Vallby som undersöktes ligger i Kronoskogen på Visingsö och har varit mark tillhörig grevskapet Visingsborg. Under 1830-talet planterades ekar på dessa marker för att säkra flottans framtida behov av virke till sina skepp.

Vid undersökningstillfället låg undersökningsområdet i en öppen glänta och var bevuxet med brännässlor. I övrigt fanns en gles örtvegetation. Då liksom idag är detta en del av ekplanteringen och därför bevuxet med 200-åriga ekar. Platsen för "Wallby Slätt" som det är benämnt på 1708 år karta ligger i ett platåläge i en svag östsluttning ned mot Vättern. Det är beläget 1,5 kilometer söder

FIGUR 2. Område C som det ser ut idag 2013, igenväxt med sly och ormbunkar.

om hamnen på Visingsö och endast 100 meter från strandkanten (FIGUR 1). Höjden över havet är här omkring 95 meter.

Hela området är tätt igenvuxet med lövträd och sly av asp, ask, bok och hallon. I schakten, som fortfarande är öppna 2013 växer lövsly, ormbunkar och mossa. Runt schakten ligger också dumphögar från undersökningen.

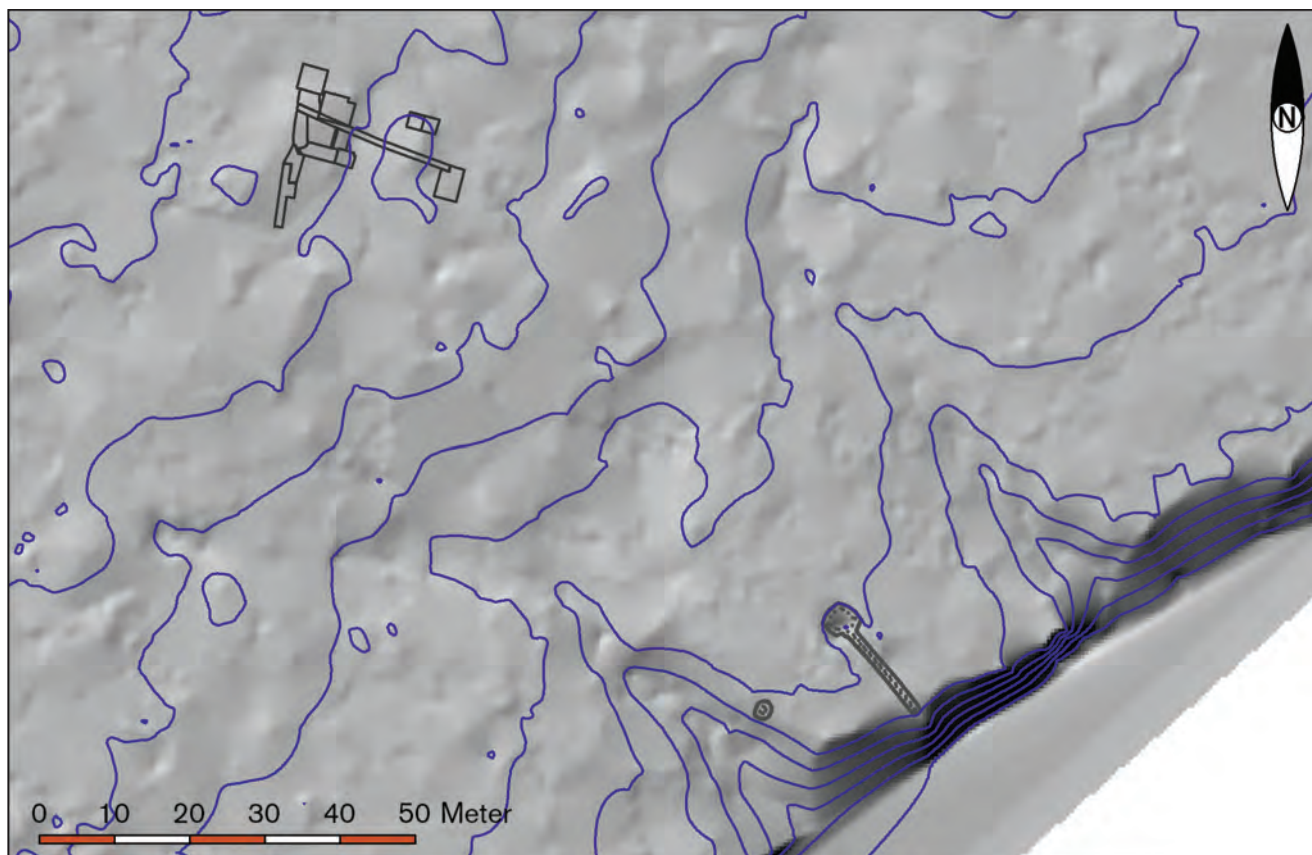
Platsen

Strax intill och väster om bytomten går en skogsväg. Det går också enligt rapportmanus ett grunt dike i öst–västlig riktning genom själva undersökningsområdet som är svårt att se idag. Men i närområdet finns ett flertal diken från till synes olika tider. I övrigt finns annars inga ovan mark synliga lämningar efter byn, endast enstaka stenar som sticker upp ovan markytan.

I anslutning till bytomten och vid stranden finns två naturliga raviner (FIGUR 3). I dessa raviner utmynnar diken eller mindre vattenflöden som under mycket lång tid bör ha urholkat ravinerna. De kan anas i den laserscannade bilden nedan. Ravinerna är som mest 3,5 meter djupa och det är troligt att de har utnyttjats som båtuppdagningsplatser eftersom det i närområdet runt Vallby inte finns några naturligt skyddade hamnlägen.

Det finns också i området ner mot sjön och mellan ravinerna större försänkningar eller urholkningar i topografin. De är omkring

FIGUR 3. Området runt Vallby på en laserscannad karta och med höjdkurvor. Till vänster är de undersökta schakten, till höger de nyupptäckta fornlämningarna, groparna A1 och A2, vid sjön.

0,5 meter djupa och svårbedömda. Det är svårt att uttala sig om ifall de är anlagda av människor eller har bildats naturligt. Fosfathalten i de här försänkningarna var låga (FIGUR 14).

Stränderna runt Visingsö är hårt ansatta av erosion. Man bör därför ta med i beräkningen att strandlinjen har förskjutits västerut sedan Vallbys tid. Däremot tillhör stranden intill det aktuella området den som är minst påverkat av erosion om man jämför med övriga öns stränder, det observerades redan under 1700-talet (Kilander 1991). Det beror på att bottenprofilen utanför Vallby är mycket brant och strax sydöst om denna ligger Vätterns djupaste områden.

Fornlämnings- och kulturmiljö

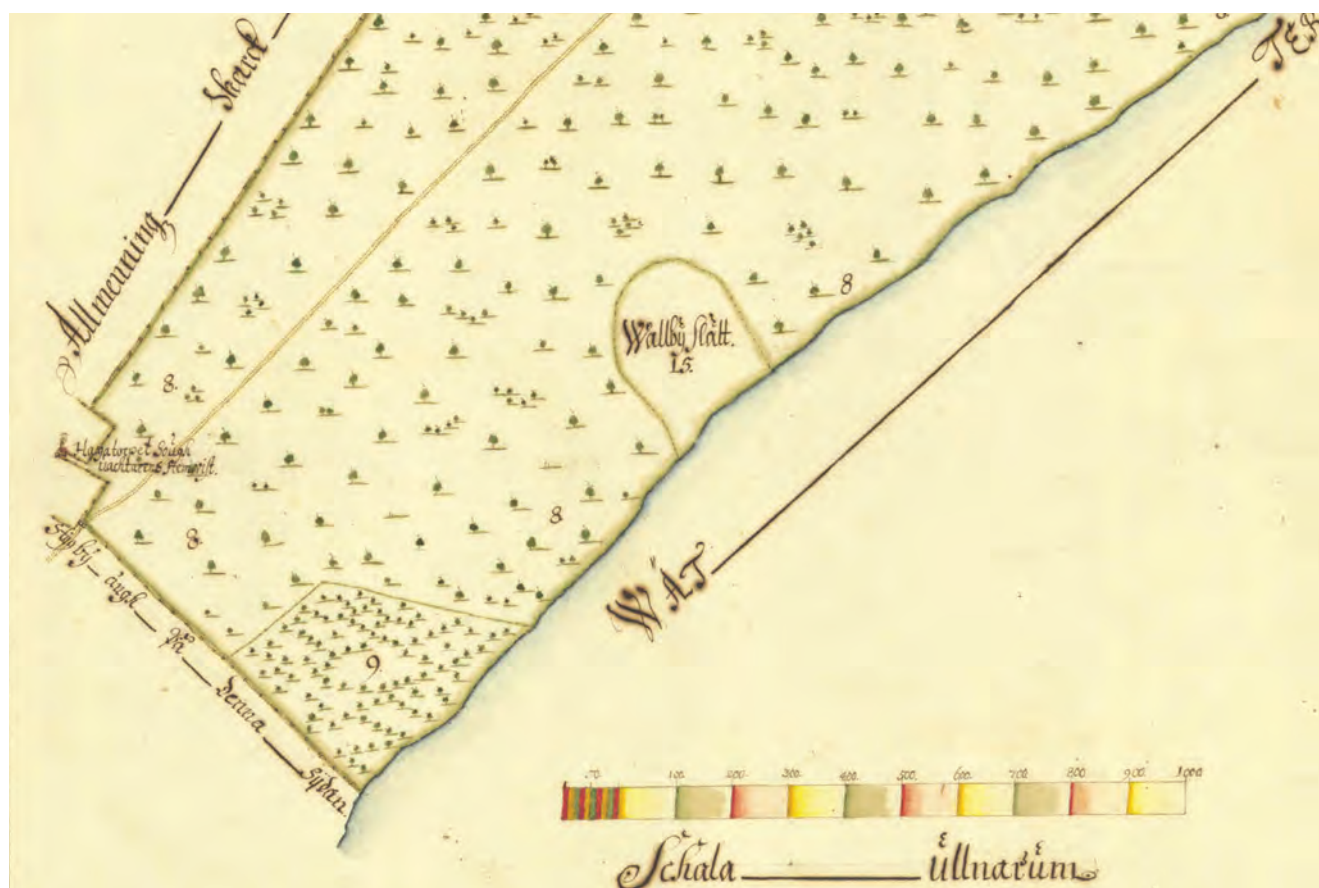
Fornlämningsbilden på Visingsö visar en tydlig koncentration av lämningar till det långsträckta höjdkrönet på ön. Här ligger bland annat de tre stora gravfälten som kallas det norra-, mellersta- och södra gravfältet, RAÄ 11, 20, 29 och 53. Förutom dessa finns ett flertal ensamliggande gravar, förhistoriska boplatser och andra forn- och kulturlämningar från olika tidsperioder koncentrerade till höjdkrönet eller något neddraget från det. Vallby bytomt ligger utmed östra stranden på Visingsö och i det område som från mitten av 1500-talet hörde till Visingsborgs slottsägor och som sedan under 1830-talet planterades med ekskog.

I närområdet finns relativt få forn- och kulturhistoriska lämningar (FIGUR 1). Norr om finns fossil åker i form av odlingstegar: RAÄ 192, omkring 500 meter nordväst om Vallby ligger RAÄ 112:1 som är en delundersökt skärvstenhög från bronsåldern och cirka 500 meter åt sydväst ligger RAÄ 58:1 och 59:1. Det är enstensättning och platsen för en husgrund som har hört till ett skogsvaktarboställe med namnet Haga. Det finns också uppgifter om att det har funnits en gravhög intill husgrunden. Norr om Vallby ligger RAÄ 191 som är registrerat som enstensättning, men något osäker. Utmed sjökanalen, mellan hamnen och Vallby ligger RAÄ 178 som är en brunn.

I de rapportmanus som finns påpekas att man inte kan fastställa att det verkligen är Vallby bytomt man har undersökt även om fyndmaterialet kommer från den period då byn existerade. Jag har dock valt att utgå från att det rör sig om Vallby, dels med tanke på fynden, dels utifrån det historiska kart- och arkivmaterialet som tydligt visar platsen för gamla huslämningar och uppgifter om en ödelagd by.

Vallby

I det äldre kartmaterialet benämns området som den undersökta ytan befinner sig i för *Wallby Slätt* (FIGUR 4-5). I en ägobeskrivning över Visingsborg från 1767 står ”*Wallby Slätt som i forna tider berättas ha varit bebyggd nu här kvarlefvor af ugnsrör och ödelagd åker,*

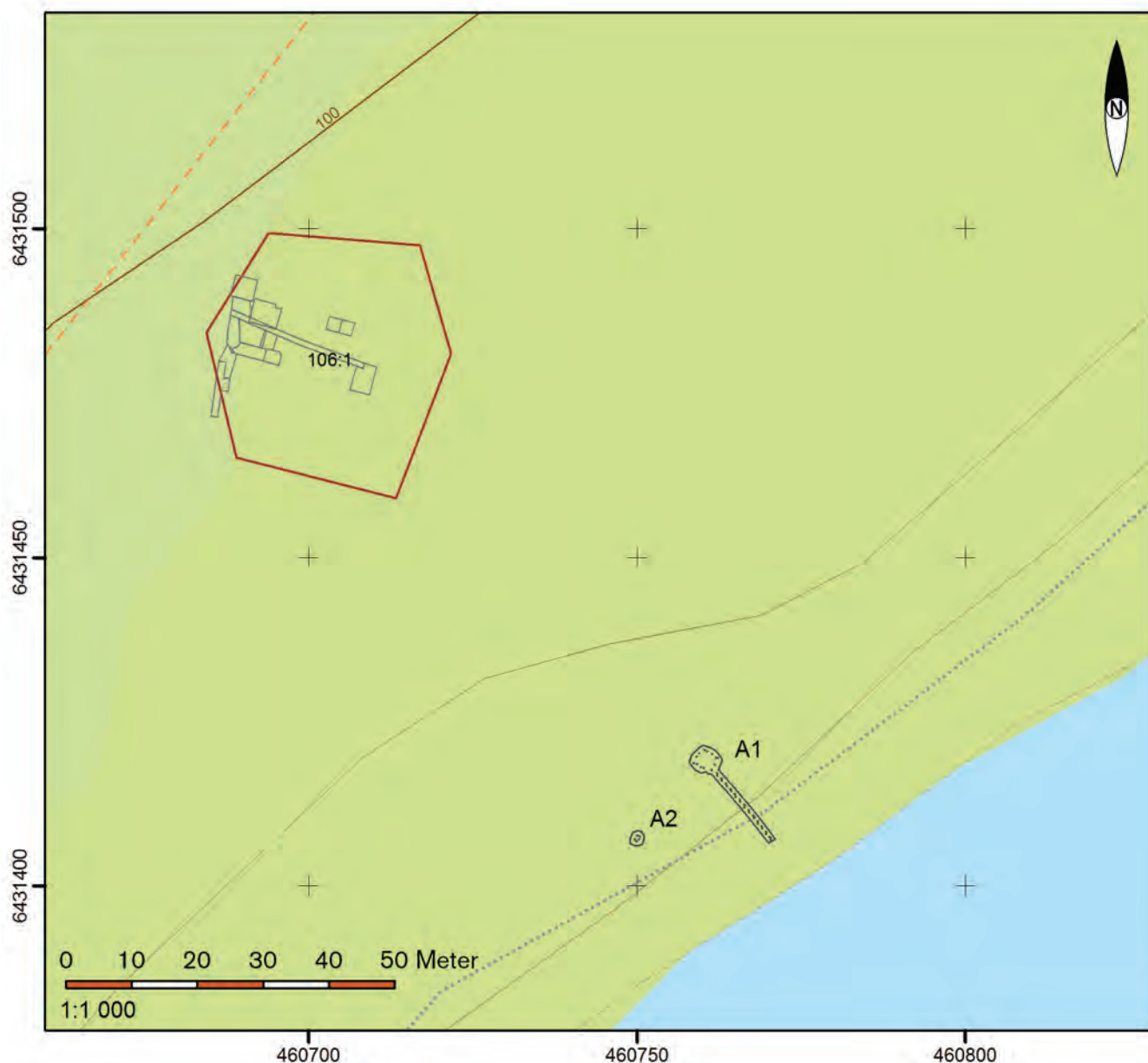
FIGUR 4-5. Koncept- och renoveringskartan från 1708.

nu såsom äng bärgas av 4 tunnland på parmen”. I en karta upprättad 1708 står angivet vid Wallby slätt - *Gambla Husröör* (FIGUR 4).

Förleden på ortnamnet Vallby kan ha sitt ursprung i jämn gräsbevuxen mark eller i ordet valla, som i att valla boskap. När den första bebyggelsen kom till på platsen lade man sedan till efterleden -by. Det finns också teorier om att namnet *vall* härstammar från förskansning, mur eller skydd mot vatten. Andra tolkningar är kust, strand och klippvägg eller att det kommer från det fornsvenska Vahdby som också är förbundet mot vatten (Winkler 2007 och här anförda referenser).

I det historiska källmaterialet, där Vallby har ett äldsta belägg i jordeboken från 1540, kan man utläsa att byn har tre hemman och två utjordar (Agertz 2008). Jordnaturen är två kronohemman och ett frälsehemman som låg under Gustav Vasas arv och eget. Det

FIGUR 6. Undersökningsområdet från fältkursen och de nyupptäckta anläggningarna vid sjön, A1 och A2.

finns i jordeböckerna en möjlighet att utläsa vem som brukat jorden. En av kronogårdarna brukades till exempel 1540 av en Anders Andersson. Fräsegården brukades mellan åren 1543 och 1559 av Sven Bengtsson Dräng (Agertz 2008). I tiondelängderna kan man också se att gårdarna i Vallby betalade sitt tionde i korn och råg.

År 1550 befaller kung Gustav Vasa att en sätesgård ska anläggas på Visingsö, samtidigt försvinner från jordeböcker och tiondelängder byarna Ströja och Husaby. Det bör därför ha varit från dessa byar som mark togs i anspråk till den kungliga sätesgården (Agertz 2007). Den ovan nämnde Sven Bengtsson Dräng, som brukade en gård i Vallby, uppges 1557 vara *vid heragården*, vilket alltså bör vara den nyanlagda sätesgården.

Strax efter detta, på 1560-talet bildas grevskapet Visingsborg, då Per Brahe förlänas tio hemman på ön och upphöjs till greve av Erik XIV. In i det nybildade grevskapet går, förutom de tidigare avhysta byarna Ströja och Husaby nu även Vallby (Sjöborg 1830, Allvin 1859, Berg 1885, Agertz 2008). Från 1561 uppges Vallby med sina tre gårdar som öde i det historiska källmaterialet.

I Erik XIV:s gåvobrev från 1565 står: *"Een gård i Walby renttar fisk ett lispund, Sijk 1 1/2 lispund, Gåås 1, Hafre 1/2 skeppe, åhrlige hestar - 2, dagzwärken 3, huilke ähre wårtt arff och eget..."* (Berg 1885). Efter detta försvinner alltså Vallby, kronobönderna avhystes eftersom de inte hade någon besittningsrätt och marken gick in under grevskapet.

Resultat

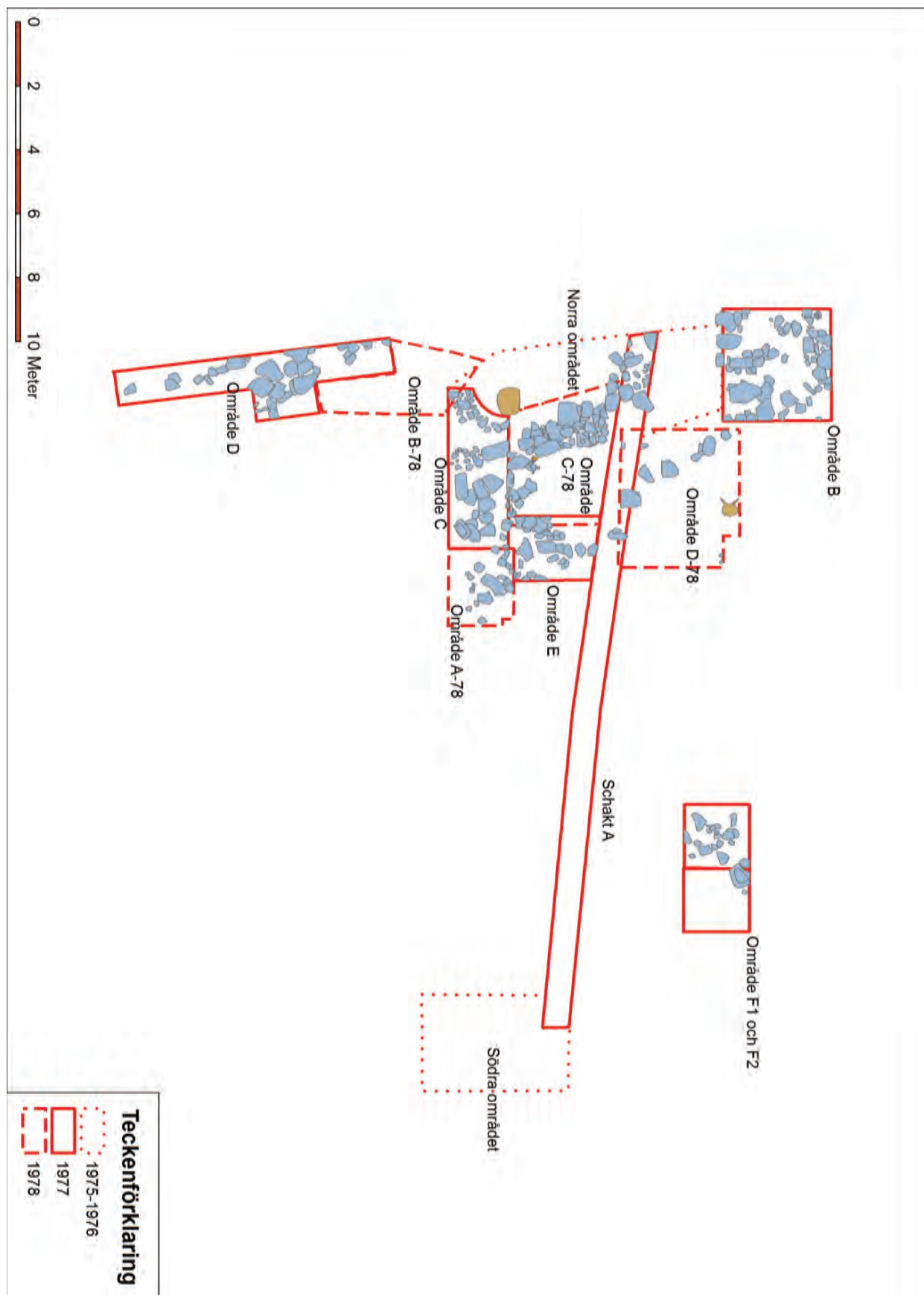
Fältkursen 1975

Inför undersökningen hade tre områden avtorvats, de utvidgades sedan och två av dem slogs samman till ett. Dessa två områden fick benämningen "norra-" respektive "södra området" (FIGUR 7). Ytorna hade oregelbunden form och den framrensade ytan var sammanlagt omkring 15 m². Fyndnummer från 1975 är JM 44197:1–44.

Efter avtorvning och rensning framkom i både det norra och det södra området en oregelbunden, löst liggande stenpackning i vad som tolkades som ett "omrört, kulturfärgat jordlager". Stenarna var i huvudsak 0,2–0,5 meter stora och mellan dessa påträffades också tegelsten samt eventuellt kalkbruk. Stenarna låg löst i jorden och bedömdes inte tillhöra någon konstruktion.

I båda områdena var den mest förekommande fyndkategorin obrända ben och järnspik. Men bland fynden fanns också två söljor, ett knivbladsfragment samt andra järnfragment. Dessutom påträffades fragment av brynen och ett bronsbleck.

Efter första årets undersökningsarbete kunde inga klart daterande fynd eller fasta konstruktioner konstateras.

FIGUR 7. De delområden och schakt som togs upp 1975–1978. Notera att norr ligger snett upp mot vänster.

Fältkursen 1976

Från detta år saknas all dokumentation. Fynden finns dock registrerade på Jönköpings läns museum med nummer JM44198:1–46.

Fältkursen 1977

Under 1977 års fältarbete utvidgades framförallt det norra området med ytterligare schakt/områden: A-F (FIGUR 7). Även inom dessa nyupptagna ytor framkom en löst liggande stenpackning med stenar i storleken 0,2–0,6 meter. Stenarna var till största delen flata skifferhällar och upp till 0,3 meter tjocka. Inte heller nu kunde man utläsa någon typ av konstruktion. Tolkningen som gjordes var att stenarna låg i sekundärläge, trots att de ställvis låg i två eller flera skift. Man kunde dock klart konstatera att det rörde sig om resterna av en bosättning. Eventuellt fanns i område C resterna efter en hoprasad murstock/spis.

Fyndmaterialet var likartat det som framkommit under 1975 och 1976 års undersökningar men av större kvantiteter. Fyndnummer för 1977 är JM44198:1a–46. Fyndet av ett mynt från senare hälften av 1400-talet gjorde det nu möjligt att få en hänvisning från vilken tidsperiod lämningarna härstammade. Även en stigbygel, som hör hemma i senare delen av 1500-talet visar på sen medeltid.

Schakt A

Schaktet spadgrävdes och var 22 meter långt i öst-västlig riktning samt 0,8 meter brett. Schaktet grävdes mellan det norra och det södra området för att kunna konstatera om det mellan dessa fanns ett sammanhängande kulturlager och om stenförekomsten hade en kontinuitet mellan de båda områdena. Detta visade sig dock inte vara fallet. Det kulturlager som kunde konstateras fanns i anslutning till stenförekomsten i schaktets västra del och bestod av en något fetare sot- och kolblandad humös jord. I den västra delen, som också skar genom stenpackningen i det norra området grävdes schaktet till ett djup av 0,6 meter.

I övriga delen av schaktet fanns ett matjordslager som var 0,2–0,4 meter tjockt. Fynden som gjordes bestod framförallt av obrända djurben samt järnföremål, bland annat ett gaffelliknande redskap. Detta fynd har inte kunnat återfinnas i föremålsmagasinet och har heller inte registrerats på Jönköpings läns museum. Det har alltså förkommit.

Område B

Detta område var en utvidgning norrut av det som benämns norra området. Även inom denna yta framkom en stenpackning bestående av 0,3–0,8 meter stora hällar i en fet humus med sot och kol. Fyllningen innehöll rikliga mängder obrända djurben. Dessutom framkom spik, hästkosöm, järnfragment, ett bultlås (FIGUR 17), två knivblad, en keramikskärva samt några flintavslag.

FIGUR 8. Område C från sydost.

Den framrensade stenpackningen togs bort och under denna framkom en ny, men glesare stenpackning. I denna avtog också fynden och endast två knivblad samt enstaka obrända djurben tillvaratogs. Detta område rensades ned till steril undergrund.

Område C

Inom detta område framkom ett tätt packat lager av mindre stenar 0,05–0,4 meter stora. Mellan dessa låg krossat tegel, kalkbruk samt träkol. När detta tätt packade stenlager togs bort framkom ett skikt med större stenhällar 0,2–0,9 meter i storlek.

Fynden som gjordes i område C bestod av obrända djurben, spik, hästkosöm, hästbroddar, järnfragment, en bennål (FIGUR 23), en keramikskärva samt en benplatta (eventuellt ett knivskaft).

Område D

I detta område påträffades en koncentration av flata hällar i storleken 0,5–0,8 meter som var placerade i områdets mitt. Mot ändarna i området låg stenarna mer glest och var också mindre till storleken (FIGUR 9–10). I område D var jorden inte lika humös utan ljusare i färgen och mer sandig.

Fynden som framkom påträffades framförallt i områdets norra del. De bestod av obrända djurben, flera järnföremål, bland annat en stigbygel och en skära (FIGUR 20 OCH 24), slagg och ett silvermynt från Kristian I regeringstid, 1448–1481.

FIGUR 9-10. Ovan: område D från nordost. Nedan: stenpackning i centrala delen av område D. Foto från norr.

Område E

Området grävdes mellan område C och schakt A. Även i detta framkom en stenpackning med hällar i storleken 0,2–0,6 meter. Stenarna låg mycket ytligt. Denna stensamling tolkades som sammanhörande med stenpackningen i område C. Jordfyllningen bestod av sot- och kolbemängd humus.

FIGUR 11. Område C och E från sydväst.

Fyndmaterialet som framkom i område E var obrända djurben, spik, hästskosöm, järnfragment samt ett knivblad.

Område F

Området har delats in i två delar: F1 och F2 (FIGUR 7). I dess västra hälft fanns en gles stenpackning av 0,2–0,6 meter stora, flata hällar. Jordfyllningen var likt område D ljusare till färgen och mer sandblandad.

Fynden som påträffades - obrända djurben, spik samt slagg låg koncentrerade till områdets östra del.

Fältkursen 1978

I sammanfattningen över 1978 års fälkurs konstateras att man inte påträffat något som förändrat synen på platsen från de tidigare årens undersökningar. Även fyndmaterialet var av samma karaktär. De nyupptagna områdena, som alla gränsar till tidigare undersökta ytor fick namnen: A-78, B-78, C-78, D-78 och N-78. Under detta fältår kunde en avgränsning mellan en stenpackning och ett stenfritt område konstateras som ansågs ligga i primärläge. Detta tolkades som del av en konstruktion till ett hus.

Område A-78

En utvidgning gjordes åt söder av område C och E från föregående år. Området innehöll en relativt gles stenpackning av 0,1–0,8 meter stora skifferhällar. I fyllningen som bestod av en mörk, sand- och stenblandad humus låg krossat tegel och kalkbruk.

Fynden bestod av obrända djurben, ett knivblad, en keramikskärva samt en bit flinta. Fynden avtog ju lägre ned man kom i schaktet.

Område B-78

Eftersom ritningen av detta område varken har norrpil eller koordinater har det inte gått att säkert fastställa var det var grävt. Ett besök i fält kunde dock visa att det bör vara en länk mellan område D och C från föregående år (FIGUR 7). De 35 år som gått har gjort schaktens konturer något oklara och stenmaterialet döljs av mossa och annan växtlighet. Därför är områdets gränser något osäkra.

I dess östligaste del låg en tät stenpackning av 0,1–0,8 meter stora skifferhällar. Jordfyllningen bestod av en mycket mörk, fet humus med stora mängder kol och sot samt ställvis krossat tegel och kalkbruk.

Fynden låg jämt fördelade över området och bestod av obrända djurben, nätsänken, spik, järnfragment och en bit flinta.

Område C-78

Området låg inneslutet i föregående års områden A, C och E. I ytan fanns krossat tegel, kalkbruk och enstaka stenar. Jordfyllningen bestod av en brun till rödbrun sandig humus. I områdets västra

FIGUR 12. Skifferhällar som ligger i flera skift i område C-78. Foto från 2013.

del fanns en tydligt avgränsad stenpackning bestående av 0,2–0,8 meter stora skifferhällar i flera skift (FIGUR 7). Jordfyllningen runt dessa hällar var uppblandad med tegel- och kalkbruksfragment samt grus. Tegel och kalk tolkades komma från en spis eller ugn. Fyndmaterialet bestod av obrända djurben, spik, järnfragment, ett eldstål (eventuellt en hälla), ett knivblad, ett bryne, en keramikskärva, ett bronsbleck samt ett nätsänke av ben.

Område D-78

Detta område grävdes söder om område B och öster om schakt A. Här framkom enstaka skifferhällar 0,2–0,75 meter stora, i områdets nordvästra del. Fyllningen var mörkbrun till svart humus ställvis med sot och kol.

Fyndmaterialet i detta område var likartat de övrigas: obrända djurben, spik, järnfragment samt två flintbitar.

Område N-78

Från detta område finns ingen dokumentation i form av en planritning. Men enligt texten utgjorde det delar av det norra området från 1975 och 1976 och bör därför vara den ytan som är försedd med

FIGUR 13. Stenpackningen som tolkades som en konstruktion i område C-78. Foto från 2013.

inritade stenar (FIGUR 7). Man rensade åter fram en tidigare framtagna yta för att se sambanden mellan denna och område D-78. Det kunde konstateras att den täta stenpackning som påträffats i C-78 fortsatte norrut in i N-78 och med ungefär samma avgränsning österut. Jordfyllningen bestod av fet, svart till mörkbrun mo/mjåla.

Fynden som gjordes i område N-78 var spik, en ljushållare samt ett bryne.

Osteologin

En osteologisk analys av benmaterialet från Vallby gjordes 1978 av Leif Jonsson (BILAGA 4). Benfragmenten utgjordes till största delen av matrester från en bondgård, detta beräknat utifrån hur olika kroppsdelar var representerade. Benen var krossade för att man skulle komma åt benmärgen. Det fanns också en mindre mängd ben som kom från hantverk och kasserade redskap.

De olika arter som kunde identifieras var följande: nöt, får, svin, häst, hund, räv, hare, ekorre, tamhöns, tamgås, sik, lake och abborre. I benmaterialet från nöt kunde ses att det fanns fler ben från de köttfattiga delarna av djuret än från de köttrika. Även i benen från får var de köttfattiga delarna fler.

Alla djur som identifierats i benmaterialet bör ha funnits på ön eller i Vättern.

Leif Jonsson kunde se gnagspår på vissa ben som visar att det funnits smågnagare på platsen, trots att benen från dem fattas. Att det dessutom saknas ben från katt kan enligt Jonsson bero på tillfälligheter. Rester från vilt som rådjur, hjort och älg fattas också i materialet. Detta kan visa på att djuren har saknats på ön, men det kan också vara spåren av att de betecknats som kronvilt och därför endast varit adelns jaktbyte.

Man kan utifrån benmaterialet få en viss uppfattning om betesmarkernas karaktär kring en plats. Detta genom att jämföra relationen mellan fynden av olika djurarter. Nötfragmenten som påträffades vid Vallby var 160 stycken, fragmenten från får 234 stycken och från svin 248 stycken. Svin och får är alltså övervägande. Svin föredrar lövskogstäckta betesmarker, gärna med bok och ek. Får och getter klarar sig på de magraste betena. Men Leif Jonsson påpekar att eftersom det är osäkert i vilken utsträckning man sålde respektive köpte in djur till ön kan man inte helt säkert avläsa hur miljön varit runt Vallby.

En jämförelse med Näs

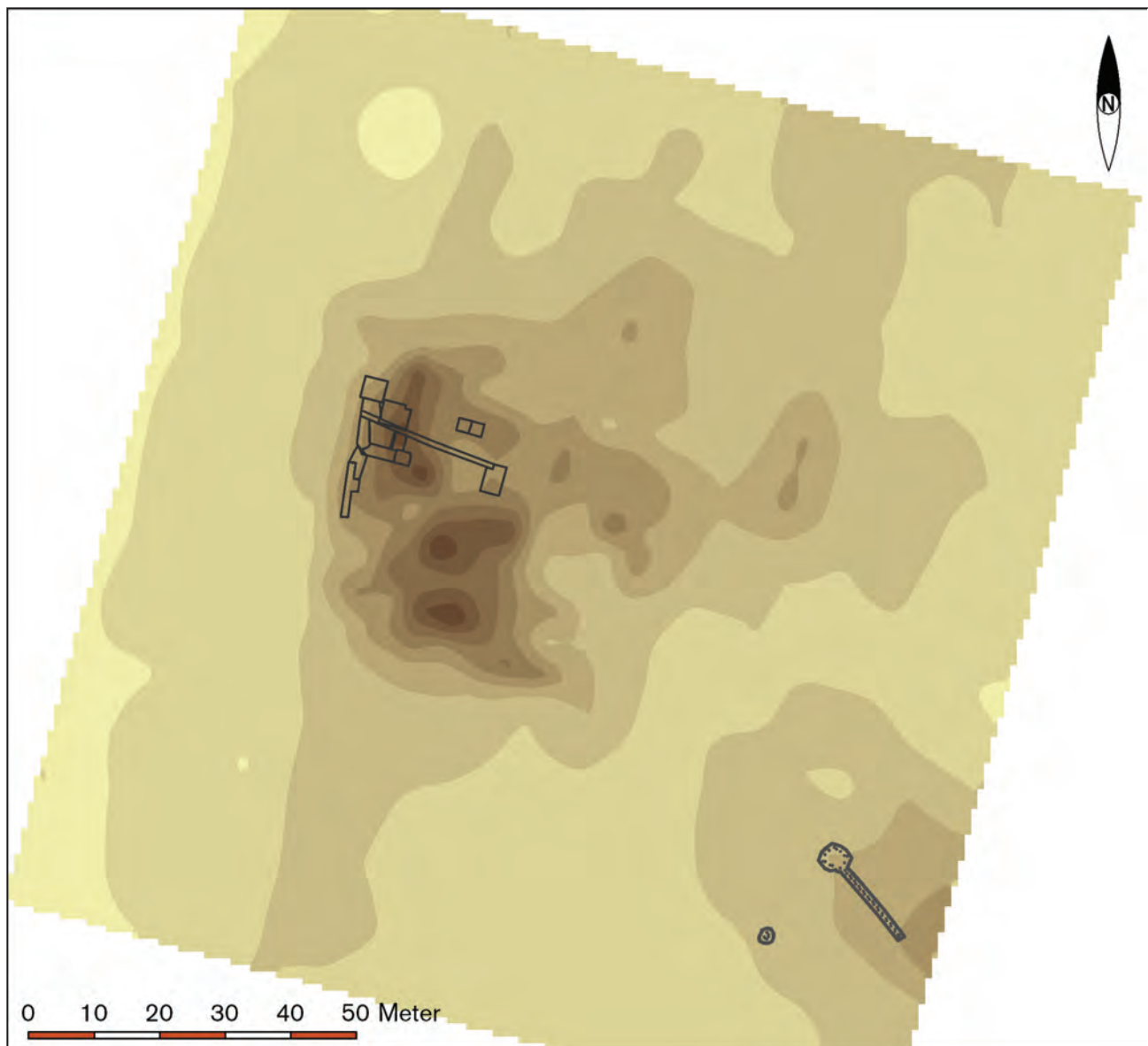
År 2003 genomfördes en arkeologisk undersökning vid Näs borg-ruin på öns sydspets. Borgen är från tidig medeltid, den byggdes under 1100-talet och brann år 1318 vid strider mellan svenskar och danskar. I den osteologiska analysen av benmaterialet från den här undersökningen gjordes en jämförelse med Vallbymaterialet (Jansson 2004).

Osteologen som genomförde analysen var Annica Cardell och hon för en diskussion om skillnaderna i de båda medeltida platsernas benmaterial. På borgen vid Näs dominerar nöt, tätt följd av får medan svin har haft en något mindre betydelse. Som redovisats ovan är det vid Vallby svin och får som är i princip likvärdiga medan nöt förekommer mer sällan. Detta kan, som Jonsson påpekat spegla de tillgängliga betesmarkerna under perioden.

Medan benen från nöt vid Vallby framförallt kommer från köttfattiga delar av djuret är det vid Näs ben från både köttfattiga och de köttrika delar av djuret. Dessutom har det utifrån den osteologiska analysen tolkats att det förts in utvalda delar av slaktdjur i form av stekar till borgen i Näs (Jansson 2004).

En annan skillnad i benmaterialet från de båda lokalerna visar att Vallby endast innehöll lokala fiskarter medan det vid Näs fanns spår av import av torrfisk samt saltad sill.

FIGUR 14. Plan över fosfatkarteringen. Undersökningsområdet ligger till vänster och de nyupptäckta anläggningarna vid sjön till vänster. Fosfatgraderna sträcker sig i de ljusaste områdena från 48 P° till de mörkaste med upp till 499 P°.

Fosfatkarteringen

Året efter att fältundersökningen avslutades 1979 fosfatkarterades ett område runt de undersökta schakten och ned mot Vättern (FIGUR 14). Ytan som sedan analyserades var 150 x 140 meter eller drygt 2 hektar. Proverna togs med 10 meters mellanrum förutom en yta runt de områden som undersökts där proverna togs med 5 meters mellanrum. Analysen visar en klart högre fosfathalt runt de lämningar som undersökts men också i ett område öster och syd-öst om schakten. Detta pekar på att bytomten legat här. Dessutom finns något förhöjda värden och spår av en kulturell påverkan runt groparna nere vid sjön.

Nyupptäckta anläggningar

I området ned mot strankanten finns ett par anläggningar som inte är registrerade sedan tidigare. Anna-Carin Winkler tar upp den ena i sin artikel (Winkler 2007). De är inte sentida till sin karaktär, istället är det högst möjligt att de är samtida med Vallby.

Det rör sig om två gropar (FIGUR 6). Den ena är en grop som är näst intill kvadratisk i formen cirka 4 x 4 meter och 1,5–1,6 meter djup, A1 (FIGUR 15). Runt gropen finns en svag, men märkbar vall som är omkring 1 meter bred och som mest 0,2 meter hög. Stick

FIGUR 15. Gropen med rännan, A1, se figur 6. Foto från nordväst.

i gropen visade ett 0,3 meter tjockt lager av mörkbrun, fet mylla. Det finns ingen kol eller sot i fyllningen, inte heller någon sten. Från gropen leder en 15 meter lång flack ränna ut mot sjön (FIGUR 14-15). Rännan är 2–2,5 meter bred och 0,3–0,4 meter djup. Stick i den visade ett liknande material som i gropen men här endast 0,1 meter djupt. Det är svårt att säga med vilken aktivitet den här anläggningen hör samman. Det bör ha med vatten att göra med tanke på att rännan mynnar ut i den 4–5 meter höga branten mot sjön, även om en del av den har eroderat bort. I området finns också förhöjda fosfatvärden som visar på någon form av mänsklig påverkan (FIGUR 14).

I anslutning till den södra ravinen finns ännu en grop, men något mindre, A2. Den mynnar ut i ravinens norra kant, är oval till formen 2,5 x 1,5 meter i nordöstlig-sydvästlig riktning och 0,8 meter djup. Provstick visade en liknande fyllning som i den andra gropen (FIGUR 3), mörkbrun, fet humus. Här var fyllningen 0,2–0,25 meter djup.

Fynd

Fynden har i de ursprungliga fyndförteckningarna kopplats till det undersökningsområde som de påträffats i. Det finns en plan över fyndplatserna från de två första årens arbete, men dessa planer saknar koordinater.

Fynden från 1975–1977 års undersökningar har gåtts igenom och omregistrerats vid Jönköpings läns museum. De fick då ett JM nummer för varje år: 44197–44198. Det arbetet gjordes 1998. Ett flertal av metallfynden har också konserverats.

År 2013, i samband med rapportarbetet av en annan sommarkurs i arkeologi på Visingsö, fick vi möjlighet att ta hand om fynden från 1978 års undersökning vid Vallby. Även dessa har nu registrerats vid Jönköpings läns museum (BILAGA 5). I övrigt finns fyndförteckningarna i rapportmanusen (BILAGA 1-3).

Det vanligaste fyndmaterialet var obrända ben (som delvis redovisas i BILAGA 4), tegelkross och kalkbruk, men det framkom också fynd som gav mer information om hur man levte och verkat i byn. Nedan följer ett urval av fynden från Vallbyundersökningen.

Daterande fynd

Under fältkursen 1977 och i område D påträffades ett silvermynt (JM44199:34) som ger oss en hänvisning till när Vallby var i bruk. Myntet är en hvide eller vitt, som är slagen i Malmö under Kristian I:s regeringstid, det vill säga mellan åren 1448 och 1481.

Sommaren 1976 och i det södra området framkom ännu ett intressant och spännande fynd. Det rör sig om ett åttkantigt bronsmärke eller beslag (JM44198:24). Märket har en präglad fembladig blomma med ett kors i varje blomblad (FIGUR 16). Eftersom märket har fyra hål för fäste bör det ha använts som detalj på läder eller

FIGUR 16. Bronsmärket.

tyg. Kanske på ett bälte, andra läderdetaljer i kläder eller som beslag på en bok.

Anna-Carin Winkler diskuterar fyndet i sin artikel om Vallby och tar där upp att liknande bronsbeslag har hittats på 12–13 platser i Sverige. Det rör sig framförallt om klostermiljöer som Vreta, Alvastra, Gudhem och Västerås domkyrka eller i stadsmiljöer som Linköping och Lödöse. I samtliga fall är beslagen daterade till 1300-tal. Eftersom det främst är i sakrala miljöer som dessa märken påträffats är det möjligt att de haft en religiös betydelse (Winkler 2007 och här anförd referens). Hur det här speciella fyndet har hamnat i Vallby på Visingsö är en intressant fråga. Med dess datering till 1300-tal har vi också ännu en datering till byn.

Byggnadsdetaljer

Den allra vanligaste fyndkategorin i Vallby och spridda över hela undersökningsområdet var järnspik som hört hemma i byns byggnader. Andra spår av husen är två låsanordningar, ett bultlås (JM44199:5) och ett låsöverfall (JM44199:18). Det första påträffat i område B och det andra i område D-78 (FIGUR 17–18).

Dessutom påträffades en tegelbit med ett kors inristat (JM44198:33). Det hittades enligt JM-numret 1976 och det bör då ha varit i norra - eller södra området. Det inristade korset har troligen inte med själva tillverkningen av teglet att göra utan kan vara någon form av dekoration, kanske ett besvärjelse mot onda makter? Husen i Vallby bör ha varit byggda i trä, så kanske har det här varit en byggnadsdetalj vid en spis eller någon annan form av omfattning (FIGUR 19).

FIGUR 17–19. Från ovan: bultlås, låsöverfall och tegel med kors. Bultlåset är av en typ som förekommer från vikingatid och under hela medeltiden

Redskap/hantverk

Utifrån det osteologiska materialet vet vi att det fanns hästar i Vallby, det berättar också de historiska källorna. I fyndmaterialet gör de sig återigen påminna genom ett flertal hästkosömmar, broddar och en stigbygel (JM44199:17). Stigbygeln är av en modell som började användas i mitten av 1500-talet (Engqvist 2013, FIGUR 20). Den hittades i område D.

Ännu ett spår av hur man levt och försörjt sig i byn är fynden av ett flertal nätsänken (FIGUR 21). De är gjorda i den lokala skiffern. Även nätsänkena har en länk till det osteologiska materialet samt de historiska källorna där man i Erik XIV gåvobrev kan läsa: ”*Een gård i Walby renttar fisk ett lispund, Sijk 1 1/2 lispund....*”. Nätsänkena hittades i flera undersökningsområden och fanns även i andra material som till exempel ben.

FIGUR 20–21. Ovan: stigbygel från 1500-tal. Nedan: nätsänken, tillverkade i den lokala skiffern.

FIGUR 22–23. Ovan: sländtrissa. Nedan: bennål.

Spår av textilhantverk kan man se i en sländtrissa (JM44197:20) och en bennål (JM44199:14e). Den första påträffades 1975 i det norra området, den andra 1977 i område C (FIGUR 22–23).

Ett annat redskap från Vallby som har med skörd och jordbruket att göra är en skära (JM44199:19). Man fann den under sommarkursen 1977 i område D (FIGUR 24).

Förutom dessa redskap framkom spår av ett annat hantverk – smidet, i form av slagg. Det finns i fyndmaterialet också ett antal band- och tenformade järnfragment som kan vara ämnesjärn (Winkler 2007 och här anförd referens). Detta visar på en trolig smedja i Vallby, vilket var vanligt på medeltida gårdar, mest för gårdsbehovet samt för lagning och förbättring.

Det har inte tidigare funnits spår av förhistoriska eller medeltida smedjor på Visingsö. Under sommaren 2013 gjordes dock en förundersökning vid Kumlabys kyrka, då en anläggning som tolkats som ett grophus delvis undersöktes. I denna anläggning påträffades slagg som har analyserats vid GAL, Geoarkeologiskt Laboratorium i Uppsala och som visade sig härstamma från smide. I skrivandets stund finns ingen datering på denna anläggning, men den bör höra hemma i yngre järnålder eller medeltid (Ödeén 2013).

Personliga ägodelar

Detaljer till klädedräkten hör till de personliga ägodelarna och flera söljor i olika material påträffades vid undersökningen i Vallby. Dessutom finns i fyndmaterialet ett kamfragment och en knapp.

Till den personliga utrustningen räknas också knivar som man hittade flera av. En kniv som skiljde sig något åt jämfört mot övriga var den lilla järnkniven som hade nitknappen i brons bevarad (JM44198:32). Nitknappen var dekorerad med kryssornamentik och det fanns nitar till skaftet kvar på ett fragment (FIGUR 25). Kniven påträffades 1976 i det norra området.

Sammanfattning

Under fyra somrar åren 1975 till 1978 genomfördes en arkeologisk undersökning av bytomten för Vallby medeltida by på Visingsö, RAÅ 106:1. Undersökningen skedde som en fältkurs för amatörer vid Visingsö folkhögskola, Braheskolan. Den sammanlagda undersökta ytan var 120 m².

Vallby finns omnämnt i det historiska kart- och arkivmaterialet från 1500-talet och framåt. Under 1560-talet försvann byn in under det nybildade grevskapet Visingsborg och lades öde.

Under den arkeologiska undersökningen av platsen påträffades ett stort antal skifferhällar. De flesta låg löst i matjorden men det fanns också ett antal som låg in situ och tolkades som tillhöriga en konstruktion, troligen ett hus. I fyllningen runt stenarna fanns också tegelkross och kalkbruk som tros ha tillhört en spis eller ugn.

Fynden som gjordes var av den typ som en medeltida bondby kan förväntas innehålla. En stor mängd obränt ben, spik, järnfragment, redskap, verktyg, keramik och personliga tillhörigheter. Det fanns också några fynd som kunde ge en hänvisning till under vilken period byn varit i bruk: ett bronsbeslag från 1300-tal, ett mynt från mitten av 1400-talet och en stigbygel som hörde hemma i mitten av 1500-talet.

En fosfatanalys gjordes av området runt undersökningsplatsen 1979. Den visar på höga fosfatvärden i det direkta närområdet till de upptagna schakten. Detta bör alltså vara platsen för en bytomt. Dessutom fanns förhöjda värden i ett område vid strandkanten. Där har under senare år också iakttagits två gropar, varav en med en tillhörande ränna, som bör höra samman med Vallby.

Tilläggas bör också att planerna var att fortsätta undersökningen vid Vallby. Det finns en ansökan om detta i arkivmaterialet från länsantikvarien Per-Olof Ringkvist till fastighetsägaren, Domänverket (numera Statens fastighetsverk) med tillhörande budget.

FIGUR 24–25. Ovan: skära. Nedan: kniv i tre delar med nitknapp.

Referenser

Tryckta källor

- Agertz, J. 2007. Visingsö. Vätterns pärla under 1500-talet. *Urminne tidskrift för arkeologi i sydöstra Sverige*. 2007/6. Red. Hansson, M. Jönköpings läns museum, Kalmar läns museum, Smålands museum samt Högskolan i Kalmar.
- Allvin, J. 1859. *Beskrifning öfver Wista Härad uti Jönköpings län*. Faksimilutgåva 1993. Stiftelsen Grännamuseernas Skriftserie nr 4.
- Agertz, J & Vestbö-Franzén, Å. 2008. *Visingsös bebyggelse och landskap i äldre lantmäterikartor och 1500-talets handlingar*. Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Berg, W. 1885. *Visingsö - jemte anteckningar om Visingsborgs grefskap*. Göteborg.
- Hjort, I. 1987. Naturen på Småländska höglandets hjassa. *Jönköpings läns historia*. Red. Rydén, J. Småländska kulturbilder 1986-87. Meddelanden från Jönköpings läns hembygdsförbund och stiftelsen Jönköpings läns museum LVIII. Jönköping.
- Jansson, K. 2004. *Extra Muros. Arkeologisk forskningsundersökning norr om Visingsöborgen, raä 72, fastigheten Näs 1:2. Visingsö socken i Jönköpings kommun, Jönköpings län*. Arkeologisk rapport 2004:01 Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Kilander, S. 1991. Claesson, A M (red). *J A Gyllenhaals resa till Visingsö 1775*. Jönköpings läns museum. Jönköping.
- Sjöborg, N. H. 1830. *Samlingar för nordens fornälskare*. Tredje tomen. Stockholm.
- Winkler, A-C. 2007. Vallby. En övergiven medeltida by på Visingsö. *Urminne tidskrift för arkeologi i sydöstra Sverige*. 2007/6. Red. Hansson, M. Jönköpings läns museum, Kalmar läns museum, Smålands museum samt Högskolan i Kalmar.

Otryckt källa

- Ödeén, A. 2013. Jönköpings läns museum, rapportmanus.

Muntliga källor

- Enqvist, S. 2013. Museichef vid Miliseum, Skillingaryd.

Arkiv

- Jönköpings läns museum. Jönköping.

Kartunderlag

- Visingsborg 1. Upprättad år 1708. Avmätning.
06-VIÖ-2. Upprättad år 1767. Ägobeskrivning.

Småland

Visingsö sn

Vallby

RAPPORT ÖVER DEN INLEDANDE PROV-
UNDERSÖKNINGEN AV VALLBY

RAPPORT

Inledande provundersökning vid VALLBY, VISINGSÖ SOCKEN, SMÅLAND.

INLEDNING

Då Visingsö Folkhögskola-Braheskolans arkeologikurs skulle ha ett lämpligt grävningsobjekt för 1975 års kurs, så föreslog landsantikvarie Gunnar Lindqvist att kursen skulle göra en provundersökning vid den förmodade platsen för Vallby by.

GRÄVNINGSTID OCH ARBETSSTYRKA

Under kurstiden, 10 - 19 juni 1975, ägnades fyra halva och en hel dag åt grävningen. Vid undersökningen deltog 16 kursdeltagare samt kursledaren, som ledde undersökningen. Grovarbetskraft användes vid avtorvning och igenläggning av området.

TEKNISKA UPPGIFTER

Något koordinatsystem är ej upprättat på platsen, utan planerna över de två provområdena har ritats med hjälp av provisoriska, med profilerna sammanfallande baslinjer, vilka är orienterade i NO - SV. Avvägningar är gjorda efter en provisorisk fixpunkt, som är belägen på en stubbe. Denna fixpunkt har fått arbetshöjden + 10,00. Förhoppningen är att detta provisorium skall ändras innan eller under 1976 års arkeologikurs.

TOPOGRAFI

Undersökningsområdet låg i ett öppet, brännässlebevuset område i den planterade ekskogen på öns östra del.

HISTORISKA UPPGIFTER

Vallby upphörde att existera som by i och med att Visingsö grevskap konsoliderades.

Då Pär Brahe d. ä. fick sitt grevskap omfattade detta bl. a. hela Visingsö "Vndantagandes Een gård i Stijby och een gård i Walby ..."
(Erik XIV:s konfirmation av grevevärdigheten daterad den 14 juni 1564, tryckt i V. Berg, Visingsö jemte anteckningar om Visingsborg grevskap, Göteborg 1885, Bil. 2)

Denna gård i Vallby fick sedan greven genom ett gåvobrev nästa år. Detta brev är daterat 14 mars 1565, och i brevet omnämns gården sålunda:
"Een gårdh I Walby renttar fisk ett L¹₆, Sijk 1¹₆, Gåås 1, hafre ¹/₂ skeppe, åhrlige hestær - 2, dagzwärken 3, huilke ähre wårtt arff och eget ..." (Berg, a. a., Bil. 3)

I och med Johan III:s stora donation till Pär Brahe år 1569, så slog

greven samman byarna Husby (3 mantal), Vallby (3 mantal) och Ströja (4 mantal) till en enda egendom som fick namnet Visingsborg (Berg, a. a., s. 53) och Vallby by lades då öde

BESKRIVNINGAR ÖVER ANLÄGGNINGAR OCH FYND

Vallbys läge var endast ungefärligen känt, och innan arkeologikursen startade så låg Visingsö skogsstation avtorva några smärre områden inom den förmodade platsen. Arkeologikursen skulle sedan undersöka den öppnade platsen.

Då kursen startade, hade tre smärre områden avtorvats för undersökning. Dessa utvidgades under grävningen, och genom denna utvidgning så sammanfördes två närbelägna, öppnade områden till en grävningssyta. Den sistnämnda provytan fick arbetsnamnet "Norra området", medan det andra området kallades "Södra området". Båda dessa områden hade en oregelbunden form, och den frampreparerade ytan var hos båda områdena ca 15 kvadratmeter.

Vid avtorvningen av det norra området framkom talrikt med obrända ben och järnspikar, och vid den efterföljande utvidgningen och rensningen av båda områdena var detta de karaktäristiska fynden.

Efter avtorvning och rensning framträdde inom de båda grävningområdena en oregelbunden, löst liggande stenpackning med i huvudsak 0,2 - 0,5 m stora stenar. Stenpackningen tycktes ej vara av konstruktiv karaktär, utan låg löst i ett omrört, kulturfärgat jordlager. Bland stenarna låg också tegelsten samt några fragment av eventuell kalkbruk.

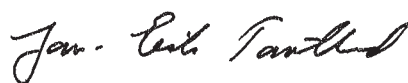
Vid rensningen av det omrörda jordlagret framkom mestadels obrända ben och skilda järnfynd, som spikar, 2 söljor, ett knivbladfragment och andra järnfragment. Dessutom påträffades några fragment av brynen samt ett bronsbleck. Alla påträffade fynd låg i det övre, omrörda lagret.

Då grävningen avslutades, hade det norra området rensats ned till stennivån, medan denna nivå hade börjat rivas i det södra området. Då stenarna låg i ett omrört lager, dokumenterades detta endast med foto. Under stenlagret tycktes igenfyllda nedgrävningar framträda

KORT SLUTSATS

I detta skede är det svårt att förklara vad som undersöks. Undersökningsområdet visar dock att någon slags mänsklig aktivitet försiggått på platsen. Inga klart daterade fynd eller fasta konstruktioner har påträffats, men bilden kan klarna när undersökningen når nedanför det övre, omrörda lagret. Att undersökningsområdet är platsen för Vallby by kan ännu varken beläggas eller vederläggas.

Upsala den 2 maj 1976

Jan-Erik Tomtlund

ANLÄGGNINGSBESKRIVNINGAR

NORRA OMRÅDET

De två från början upptagna ytorna låg på ca 3 m avstånd från varandra. Före undersökningen syntes enstaka stenar ovan markytan, och efter avtorvning framkom en oregelbunden stenpackning hos båda områdena. I det västra områdets mitt fanns en stubbe med 0,35 m diameter, och denna hade trängit undan stenarna så att de bildat en ring runt stubben.

De två områdena sammanbands med en NO - SV orienterad gång, som var 3 m lång och 0,7 m bred. I den NV delen av denna gång, strax X om en större, flat sten, påträffades 0,25 m under torven en planka. Denna var orienterad i Ö - V riktning, den fortsatte utanför det avtorvade området åt Ö och hade en mätbar längd av 0,65 m. I plankan fanns spikar, och omkring den framkom ett antal spikar samt en sölja av järn (F. 7), ett knivblad (F.8) samt ett fragment av brynsten (F. 9). Runt plankan, samt i norra områdets SV del fanns en kraftigare koncentration av tegelfragment.

I gången påträffades även en större anhopning av kol (F. 37), dessa tillvaratogs ej utan lämnades kvar i läge.

Det norra området frampreparerades endast till stenpackningsnivån, och endast fynd från det omrörda övre jordlagret tillvaratogs. Ben har ej fått fyndnummer eller lägesangivelser.

Fynd

F.6	+ 8,95	<u>spik</u> , järn	
F.7	+ 8,95	<u>sölja</u> , järn	
F.8	+ 8,96	<u>Knivblad</u> , järn	
F.10		<u>ben</u>	Området runt plankan
F. 11		<u>tegel</u>	—"
F.12		<u>kol</u>	—"
F.13	+ 8,96	tenformat <u>järnfragment</u>	
F.14	+ 9,10	<u>Järnfragment</u>	
F.15	+ 8,92	<u>spik</u> , järn	
F.16	+ 8,84	<u>spik</u> , järn	
F.17	+ 8,81	<u>spänne</u> , järn, i tre delar	
F.18	+ 8,83	<u>knapp</u> , järn	
F.19		<u>järn</u> , lösfynd, NV hörnet	
F.20	+ 9,13	<u>spik</u> , järn	
F.21	+8,99	<u>järnfragment</u>	
F.22	+ 8,97	<u>hästskosöm</u> , järn	
F.23	+ 8,96	<u>planka</u> , trä, med isatta <u>spikar</u> , järn. Kvar i läge.	
F.24	+ 9,02	<u>sänke?</u> , rund sten med hål	
F.25	+ 8,95	<u>spik</u> , järn	
F.26	+ 8,94	<u>Bleck</u> , brons	
F.27	+ 8,79	obrönt <u>ben</u> , stort, kvar i läge	

F.34	+ 8,94	<u>spik</u> , järn
F.37	+ 8,96	koncentration av <u>kol</u> , kvar i läge.

SÖDRA OMRÅDET

Då grävningen började, var ett oregelbundet, ca 3,5 x 3,5 m stort område öppnat, och i detta område syntes en oregelbunden stenpackning. I den kulturfärgade fyllningen mellan och under stenarna framkom en hel del obrända ben, järnspikar samt en del obestämbara järnfragment. Av de gjorda fynden bör särskilt en förmodad svinbete (F.35) samt ett samt ett brynefragment (F.43) nämnas.

Med ett meterbrett schakt utvidgades det upptagna området ca 2,5 m mot NV samt ca 1 m mot SÖ. I denna utvidgning syntes ej någon stenpackning, men vid rensningen av det förstnämnda schaktet tycktes en nedgrävning skönjas.

Vid kursens slutfas påbörjades rivning av den löst liggande stenpackningen och profiler började ritas.

Fynd.

F.1	+ 9,55	<u>Järnfragment</u> , eventuell spik
F.2	+ 9,63	<u>spik</u> , järn
F.3	+ 9,68	<u>järnfragment</u> , förmodligen spik
F.4	+ 9,72	<u>järnfragment</u> , två stycken
F.5	-	Hopsamlade <u>obrända ben</u>
F.28	+ 9,94	<u>järnfragment</u> (skära?)
F.29	+ 9,80	<u>spik</u> , järn
F.30	-	<u>spik</u> , järn. Sällfynd nära F.29
F.31	-	<u>spik</u> , järn. Sällfynd, västra kvadranten.
F.32	+ 9,86	<u>keramikskärvor</u>
F.33	-	<u>spik</u> , järn. Sällfynd N. kvadranten
F.35	+ 9,83	<u>Bete</u> , svin(?)
F.36	+ 9,86	<u>spik</u> , järn
F.38	-	<u>spik</u> , järn. Sällfynd Ö. kvadranten
F.39	+ 9,86	<u>nit</u> , järn
F.40	-	<u>spik?</u> , järn. Sällfynd Ö. kvadranten
F.41	+ 9,68	<u>järnspikar</u> , två stycken
F.42	-	<u>spik</u> , järn. Sällfynd, N. kvadranten.
F.43	+ 9,88	<u>Bryne</u> fragment.

F.44	-	<u>järnfragment</u> , krokigt.
F.45	+ 9,68	<u>järnkrok</u>
F.46	+ 9,62	<u>bränt ben</u> , <u>järnfragment</u> .
F.47	-	<u>ben</u> . Ö kvadranten.
F.48	+ 9,62	<u>järnten</u>
F.49	-	<u>Hästskosöm</u> , järn. Sällfynd Ö. kvadranten
F.50	-	<u>Spik</u> , järn. Sällfynd Ö kvadranten.
F.51	-	obrända <u>djurben</u> . Lösfynd från N. kvadranten.

1.

Rapport.

Fortsatt provundersökning vid Vallby, Visingsö sn, Småland.

Inledning.

Denna provundersökning, som vidtogs i samband med Visingsö Folkhögskola - Braheskolans arkeologikurs juli 1977, var en fortsättning på de två föregående årens (juni 1975 och maj 1976) undersökningar, ledda av Jan-Erik Tomtlund.

Grävningstid och arbetsstyrka.

Under kurstiden, 4 - 14 juli 1977, ägnades totalt fem heldagar åt arkeologiskt undersökningsarbete. Härvid deltog 24 personer samt kursledaren, som även ledde grävningsarbetet. Det helt eller delvis undersökta området omfattade ca. 63 m².

Grovarbetskraft användes vid avtorvning och igenläggning av området.

Tekniska uppgifter.

Inför årets undersökning hade ett fristående koordinatsystem, vilket saknades vid föregående års grävningar, upprättats av Jönköpings Läns Museum. Detta inrättades efter de tidigare grävningarnas bas- och profillinjer, så att systemets koordinataxlar i möjligaste mån sammanföll med dessa. Koordinatsystemet kom därvid att med sin X-axel ligga i ONO-VSV-lig riktning. Avvägningarna är gjorda efter en provisorisk fixpunkt, en spik inslagen i ett grovt träd. Denna fixpunkt har fått arbetshöjden +10.00 m.

Topografi.

Undersökningsområdet är beläget i en glänta i den planterade lövskogen ca. 1 km söder om färjeläget på Visingsös östra sida. Marken, som här är i det närmaste slät, sluttar något mot strandkanten som är belägen ca. 150 m österut. Markvegetationen bestod av i huvudsak brännässlor, som bara tycktes förekomma vid och omkring undersökningsplatsen.

"Brännässlan växer gärma på kulturpåverkad mark och föredrar kväverik jord med stor nitrathalt, särskilt starkt gödslade ställen." (Hulthén 1964).

För övrigt fanns en gles örtvegetation. Ett grunt dike går i O-V-lig riktning tvärs över undersökningsområdet.

Fig. 6
Foto 1.

Några, ovan mark synliga lämningar, efter den förmodade Vallby by saknas. Endast enstaka stenar sticker upp ovanför torven.

Vid de två föregående undersökningarna (Tomtlund 1976. Rapport från undersökningen 1976 saknas.) frilades två ytor på sammanlagt ca. 20 m². Härvid framkom i huvudsak obrända djurben, samt diverse metallföremål. Några tydliga konstruktioner eller anläggningar kunde inte konstateras. Något för undersökningsplatsen daterande material framkom heller inte.

Historiska uppgifter.

Se Tomtlund 1976.

(Vid eventuell fortsatt undersökning bör mer ingående undersökningar av skriftligt källmaterial företas.)

Sammanfattning.

Vid 1977 års undersökning tredubblades den grävda ytan, varvid framkom ett material som till sin kvalitet inte nämnvärt skiljer sig från de föregående årens. Något svar på frågan om det undersökta området är platsen för Vallby by kan inte avges med säkerhet. Man har dock kunnat närma sig en lösning genom att vissa kronologiska fixpunkter erhållits bl.a. genom ett mynt från 1400-talets senare hälft. Detta tidsskede faller ju inom ramen för den period då Vallby existerade.

Beskrivning av undersökningsområdet och grävningsförlopp.

Vid de två tidigare undersökningarna (1975 och 1976) hade grävningen förlagts till två ytor, betecknade "Norra" och "Södra området" och belägna ca. 20 m från varandra.

Före de arkeologiska undersökningarna igångsattes i juli 1977 hade några nya ytor med stenförekomst avtorvats. Dessa

ψ (Se Schakt-plan.)

var ψ: *se profilritning*
Schakt A. Ett förbindelseschakt mellan Norra och Södra området.

* (Se spec. plan)

Område B. En utvidgning åt norr av Norra området.

Område C. Beläget söder om, och i direkt anslutning till Norra området.

Område D. Beläget söder om och i anslutning till Område C.

3.

ψ (se spec. plan) Område F1-F2. Beläget norr om Schakt A och i dess östra ända.
Område E. Lades i ett senare skede av undersökningen som ett förbindelseschakt mellan Schakt A och Område C.

Efter rensning av de avtorvade ytorna framkom, koncentrerat till vissa ställen, en till synes oregelbunden, löst liggande stenpackning bestående av i huvudsak flata 0,2-0,6 m stora och upptill 0,3 m tjocka stenar. Några konstruktioner kunde i nuvarande skede av undersökningen ej konstateras.

De tillvaratagna fyndens läge dokumenterades områdesvis, d.v.s. varje undersökningsområde erhåller ett fyndnummer. Endast i undantagsfall inregistrerades förmålens läge i plan och profil.

K (se profilning) Områdesbeskrivningar.
Schakt A som spadgrävdes (22 m långt och 0,8 m brett) lades tvärs över undersökningsområdet för att fastställa markprofilen i öst-västlig riktning, att utröna huruvida något sammanhängande kulturlager förefanns, samt att undersöka om något sammanhang fanns mellan stenförekomsten i Norra respektive Södra Området.

Nivåskillnaden mellan områdets västra och östra del uppgick till ca. 1 m, med den östra som den lägre liggande. Markprofilen utgjordes av ett övre humus- och matjordslager 0,2-0,4 m tjockt. Under detta vidtog mo och bitvis mjäla eller mjälblandad lera. Något klart utskiljbart kulturlager kunde inte iakttagas annat än i direkt anslutning till stenförekomsten, och då i form av något fetare sot- och kolblandad humusjord.

De Norra respektive Södra undersökningsområdenas stenförekomster hade inte enligt vad som kunde iakttagas i Schakt A något samband, vare sig konstruktionsmässigt eller på annat sätt.

De vid schaktrensningen tillvaratagna fynden utgjordes av obrända djurben samt diverse järnföremål och järnfragment, bl.a. ett med tre klor försett, gaffelliknande redskap (Fig.1). Fyndfrekvensen var avtagande österut i schaktet.

Schaktet, som skar genom stenpackningen i det Norra området, grävdes här till ett djup av ca. 0,6 m. Stenförekomsten var här tät, men låg sekundärt i ett kol- och sotbemängt jordlager (mylla och mo) innehållande obrända djurben och enstaka mindre bitar av bränd lera. I gränsen mellan den sotiga myllan/mo och den underliggande mjälan fanns enstaka obrända djurben.

Foto 2 *(se spec. plan)* Område B, omfattande ca. 12 m², utgjorde en direkt utvidgning åt N av det föregående år upptagna Norra området. Efter rensning framkom en stenpackning bestående i huvudsak av 0,3-0,8 m stora stenhällar. Jordfyllningen, delvis fet, sot- och kolbemängd humus, innehöll stora mängder obrända djurben, spik, hästskosöm, ett bultlås (fig. 5), två knivblad samt diverse obestämbara järnfragment. En glaserad krukskärva samt några flintavslag tillvaratogs också.

Den framrensade stenpackningen togs bort varvid en ny, men betydligt glesare stenpackning framkom. Fyndförekomsten på denna lägre nivå var obetydlig och begränsade sig till två knivblad samt enstaka obrända djurben. Under denna andra rensningsnivå vidtog orörd mark i form av sandblandad mo/mjäla.

Foto 3,4 *(se spec. plan)* Område C, omfattande ca. 10 m², hade i sin västra hälft ett tätt packat lager av stenar, 0,05-0,4 m stora, uppblandade med mer eller mindre krossat tegel och kalkbruk. Träkol förekom spridda i jordfyllningen. Under detta lager vidtog ett skikt med större flata stenhällar, 0,2-0,9 m stora, delvis direkt vilande på mjälan.

De tillvaratagna fynden bestod i huvudsak av obrända djurben samt spikar, hästskosöm, hästbroddar och några obestämbara järnfragment. En bennål, en glaserad krukskärva samt ett fragment av en benplatta (knivskaft) tillvaratogs också.

Foto 5,6 *(se spec. plan)* Område D, omfattande ca. 10,5 m², utgjordes av en i NO-SV-lig riktning utsträckt schaktliknande yta. En koncentration av flata hällar, 0,5-0,8 m stora, fanns i mitten av området. F.ö., åt områdets ändar, var stenen mer glest förekommande och mindre

5.

till storlek, 0,2-0,4 m. Jorden var här något sandig och ljusare till färgen än i de tidigare beskrivna områdena.

Fyndförekomsten, som var avtagande mot områdets södra del, bestod av obrända djurben, ett antal järnföremål (bl.a. en stigbygel och en skära/lövkniv), glas- och järnslag, samt ett silvermynt - en dansk hvide (witten) slagen i Malmö under Kristian I regeringstid (1448-1481). (fig.2).

Foto 7
(se spec-plan)

Område E, omfattande ca. 5 m², hade en, i riktning mot schakt A avtagande, stenpackning bestående av 0,2-0,6 m stora mycket ytligt liggande stenhällar. Denna stenpackning tycktes vara en fortsättning av den undre stenpackningen i område C. Jordfyllningen bestod av sot- och kolbemängd mjäll, under hållarna övergående till sandig mo.

Fynden bestod av obrända djurben, spikar och hästskosöm, ett knivblad, samt ett antal obestämbara järnfragment.

* (se spec-plan)

Område F1-F2, omfattande 8 m², hade i sin västra hälft en gles stenpackning bestående av 0,2-0,6 m stora, flata stenhällar. Jorden var här, i likhet med i område D, något sandblandad och ljusare till färgen än längre västerut i undersökningsområdet. Förekomsten av fynd var nästan uteslutande koncentrerad till den östra, stenfria hälften av området, och bestod av obrända djurben, spikar samt några klumpar av slagat glas och järn.

Slutsatser.

-M-

När grävningen avslutats hade stenpackningen i område B, C, D, E och F1-F2 rensats och frilagts. Dessutom hade stenen avlägsnats i område B och F1-F2. Stenpackningen, som med vissa undantag, genomgående var av likartad karaktär, skifferhällar 0,2-0,9 m stora och upptill 0,3 m tjocka, låg mycket ytligt. Stenens läge i jordfyllningen, samt förekomsten av fynd mellan, och i vissa fall under hållarna antyder att dessa ligger i sekundärläge. Hållarna låg visserligen ofta i två eller flera skift, men genomgående får detta tillskrivas sekundära orsaker. Detta förhållande gör det svårt att i nuvarande undersökningsläge uttala sig om eventuella konstruktioner, annat än att lämningen, med

all säkerhet, utgör resterna av en bosättning. Den markerat täta förekomsten i område C's västra del av tegel, murbruk och betydligt mindre stenar än i övrigt, kan (dock med stor osäkerhet) ses som reste na av en hoprasad murstock och ^{-s-}spis eller ugn.

För övrigt krävs större undersökningsinsatser för att närmare kunna uttala sig om lämningens utseende och karaktär.

Vad fyndmaterialet beträffar är det i stort sett av samma typ som det vid 1975 och 1976 års grävningar framkomna, nu dock i större kvantiteter.

Bortsett från de uppgifter som ^{hittills}verhållits ur de skriftliga källorna har den undersökta lämningens (d.v.s. det förmodade Vallby by) ålder hittills varit okänd. Genom myntfyndet (fig.2) har dock ett tidsavsnitt kunnat fastställas, senare hälften av 1400-talet, under vilket bosättningstroligtvis förekommit. Även stigbygeln (fig. 3) är daterbar - typen hö^r hemma i 1500-tal, De två keramikskärvorna, den ena en mynningsbit (fig.4), av rödgods med invändig blyglasyr ger inte några närmare hållpunkter tidsmässigt än medeltid.

Bultlåset (fig.5) som framkom i område B är som typ förekommande redan under vikingatid och fortsätter under hela medeltiden.

Ett ännu ej klart identifierat föremål är det i schakt A framkomna gaffelliknande järnredskapet (fig.1). Till sitt utseende påminner det om de s.k. "köttkrokarna", avbildade bl.a. i Valsgärdepublikationen Valsgärde 6 (Arwidsson 1942, Taf.33, abb.61, nr 856). Se även Antiquarisk Tidskrift för Sverige VIII. En skillnad är dock att det här funna föremålet är försett med holk jämfört med tånge på de i den citerade litteraturen avbildade.

Benmaterialet är än så länge svårt att utvärdera annat än rent artmässigt (För detta se osteologisk bilaga), då jämförelsematerial från denna typ av undersökningsobjekt saknas. Inslaget av hästben samt den rikliga förekomsten av hästskosöm, hästbroddar samt stigbygeln kan ställas mot uppgiften om

"Een gårdh I Walby renttar ... åhrlige hestar - 2,...".

(Berg 1885, bil. no.3)

7.

En intressant detalj i fyndmaterialet är flintan - en kärna och några avslag - troligen använd som råmaterial vid bl.a. tillverkning av bössflinta. Flinta förekommer inte annars naturligt på Visingsö.

Fyndförteckning.

Föremålen tillvaratogs områdesvis och inprickades endast undantagsvis på planer eller profil. Höjdavvägning av fynden företogs inte.

För genomgång och bestämning av benmaterialet se bilaga.

Schakt_A

0 - 4 m	<u>spik</u> , järn 2 <u>hästskosöm</u> , järn 2 ", " 2 <u>järnfragment</u> , bandformigt med ena ändan avrundad <u>järnfragment</u> <u>slagg</u> , järn <u>kalkbruksfragment</u>
4 - 8 m	<u>hästskosöm</u> , järn 2 <u>blysmälta</u> , på ena sidan intryck av träunderlaget droppen hamnat på. <u>kalkbruksfragment</u>
8 - 12 m	<u>spik</u> , järn 2 <u>hästskosöm</u> , järn 2
12 - m	<u>bleck</u> , brons. Bandformigt, vikt på mitten och i ena ändan tillspetsat. <u>"treudd"</u> , järn. Gaffelliknande redskap. Två uddar, i ena ändan krökta och tillspetsade. Den tredje avbruten. Försedd med holk tillåtande skaftning vinkelrätt mot redskapets längdriktning. (se fig. 1) <u>spik</u> , järn 2 <u>järnfragment</u> , bandformigt <u>bryne (?)</u> , fragment

Område_B

skikt 1	<u>bultlås</u> , järn (se fig. 5) <u>knivblad</u> , järn 2 <u>brodd</u> , järn med tre uddar <u>spik</u> , järn 14 <u>hästskosöm</u> , järn 3
---------	---

9.

Område_F1spik, järn 2
slagg, järnOmråde_F2spik, järn 5
hästskosöm, järn 2
järnfragment
slagg, järn
", glas
pertifikat, (trilobit?) i krita/kalksten

Göteborg 1977-12-01

Peter Jankavs

Använd litteratur.

Arwidsson, G.: Valsgärde 6. Uppsala 1942.

Berg, W.: Visingsö - jemte anteckningar om visingsborgs
grefskap. Göteborg 1885.

Jönson, L-I Göteborg 1969.
& Saxin, B.: Mynt från Sveriges medeltid. Faksimiltryck
ur Sveriges medeltid av H. Hildebrand.

Stolpe, Hj.: Vendelfyndet. Antiquarisk Tidskrift för
Sverige VIII, nr.1. Stockholm 1884.

Tomtlund, J-E.: RAPPORT. Inledande undersökning vid VALLBY,
VISINGSÖ SOCKEN, SMÅLAND.

Vår svenska flora i färg. (red. Hulthén) Stockholm 1964.

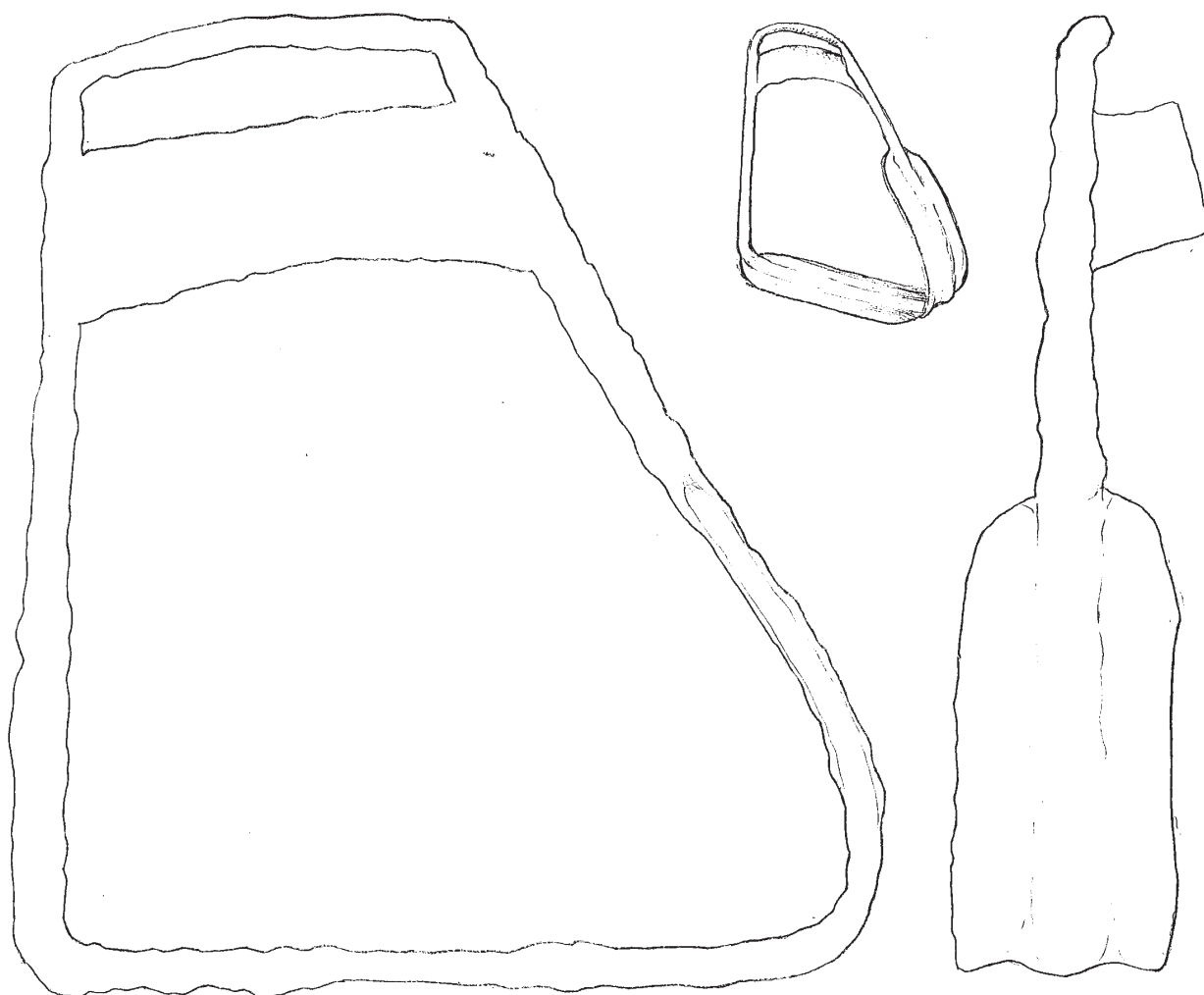

677. K. Kristierns Islandska mynt (hvid).

K. Kristiern I slog under sin tretioåriga regering endast hvide (fig. 677), något mer än 400000. Malmö var fortfarande Danmarks ende myntstad.

Fig.2. Mynt funnet i Område D. (Efter Jönsson - Saxin). Skala 1:1.

Fig.3. Stigbygel funnen i Område D. Skala 1:1.

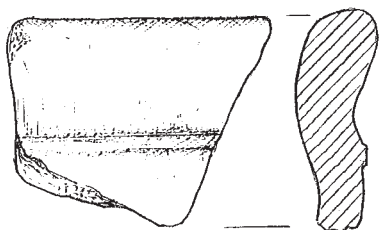

Fig. 4. Invändigt glaserad skärva
av rödgods - mynningsbit.
Område B. Skala 1:1.

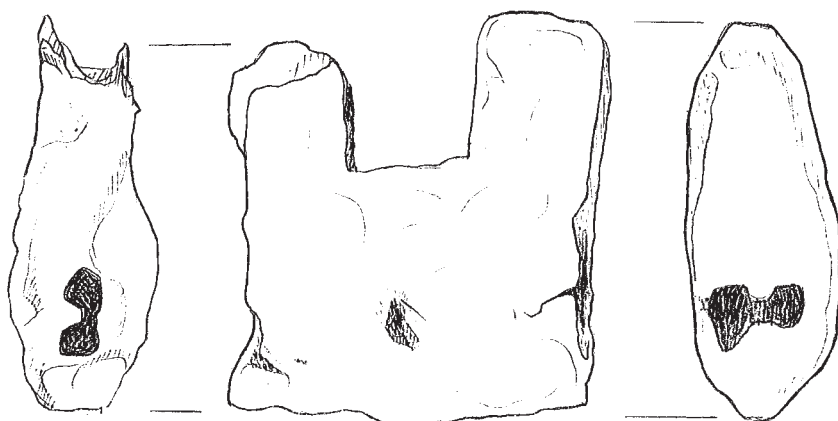

Fig. 5. Bultlås funnet i Område B. Skala 1:1.

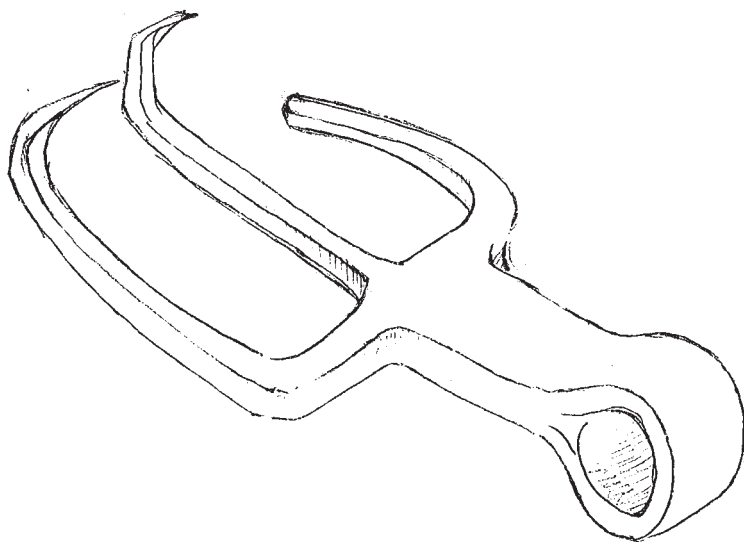

Fig. 1. "Köttkrok" (?) funnen i Schakt A. Skala ca. 2:3.

1.

Rapport.

Provundersökning av gravfält vid Västergårdens sm., Småland.

Inledning.

Provundersökningen, som vidtogs i samband med Västergårdens Folkhögskola - Braheskolans sommarkurs i arkeologi under juli månad 1978, var en fortsättning på de föregående årens undersökningar (juni 1975 och maj 1976 - Jan-Erik Tomtlund och juli 1977 - Peter Jankavs).

Grävningstid och arbetsstyrka.

Under kurstiden, 3-14 juli 1978, ägnades totalt fyra hel-dagar åt arkeologiskt undersökningsarbete. Härvid deltog 18 personer samt kursledaren, som även ledde grävning-arbetet. Det helt eller delvis undersökta området omfattade ca. 34 m².

Grovarbetskraft användes vid avtorvning av området.

Tekniska uppgifter.

Koordinatsystem och fixpunkt från föregående års grävning användes. Se rapport för 1977 års undersökning.

Topografi.

Se rapport för 1977 års undersökning.

Historiska uppgifter .

Se Tomtlunds rapport för 1976 års undersökning.

Sammanfattning.

Årets undersökning gav inget som förändrade den bild som erhållits av de föregående årens grävningar. Det erhållna fynd-materialet är i huvudsak också av samma karaktär.

Beskrivning av undersökningsområdet och undersökningsförlopp.

För årets undersökning har en gräv för avtorvats i direkt anslutning till de undersökta och undersökta områdena. De nya områdena var (se schaktplan): A-78, B-78, C-78, D-78 samt N-78.

F.ö. se rapport för 1977 års undersökning.

Områdesbeskrivningar.

A-78 (se spec.plan). Området som omfattade ca. 6 m² utgjorde en utvidgning åt S av föregående års områden C och E. En mörk något sand- och stenblandad humus sträckte sig ner till ett djup av 0,2 m. Fynden bestod av obrända djurben, spikar samt järnfragment. Under humuslagret vidtog en hårt packad, sandblandad mo/mjåla, gul-gulgrå. Företrädesvis i detta lager förekom en gles stenpackning bestående av 0,1-0,8 m stora, flata skifferhällar. Krossat tegel samt kalkbruk fanns spritt i hela lagret.

Fynden bestod av obrända djurben, ett knivblad, en glaserad krukskärva och en bit grå flinta. Fyndförekomsten var betydligt lägre i det undre lagret.

B-78 (se spec.plan). Området som omfattade ca. 7 m² lades som en fortsättning åt Ö av 1977 års område D. Undersökningsytan hade i sin östligaste ända en mycket tät stenpackning, bestående av 0,1-0,8 m stora skifferstenar (enst. stenar av gnejs/granit förekom), vanligtvis dock 0,1-0,4 m stora. Jordfyllningen bestod av en mycket mörk, fet humus med stark inblandning av kol och sot. Krossat tegel och kalkbruk förekom ställvis.

Fyndförekomsten, som var tämligen jämt fördelad över området bestod av obrända djurben, nätsänken, spikar och järnfragment samt en bit grå flinta.

C-78 (se spec.plan). Området omfattade ca. 10 m² och låg inneslutet av förra årets områden A, C och E. Undersökningsytan hade inte avtorvats, då det redan i ytan fanns krossat tegel, kalkbruk samt enstaka stenar. Ett övre, 0,1-0,2 m tjockt jordlager grävdes bort. Detta bestod av brun-rödbrun, humös sand/mo. Under detta lager framträdde en tät och åt SO tyd-

3.
 ligt avgränsad stenpackning i stora
 stenar (föregående) av sten-
 packningen reser sig över den
 ljusare och hårt packade mo/mjåla. Jord-
 fyllningen var ett drag av tegel- och kalk-
 bruksfragment och mindre stenar.

Fyndförekomsten, som var mest frekvent från stenpackningens
 övre nivå och neråt, bestod av obrända djurben, ett glas kl,
 ett knivblad, spikar, järnfragment, ett bryne, en glaserad
 krukskärva, ett bronsbleck samt ett nätsänke av ben.

D-78 (se spec.plan). Undersökningsytan lades Ö om Schakt A
 och S om 1977 års område B och omfattade ca. 11 m². Efter
 nedrensning framkom enstaka flata, liggande skifferhällar,
 0,2-0,75 m stora, i områdets NV del. Jordfyllningen bestod av
 mörkbrun - svart humös mo/mjåla med sporadisk inblandning av
 sot och kol.

Fyndförekomsten bestod av obrända djurben, spikar, järn-
 fragment samt två bitar grå flinta.

schakt

N-78 (se spec.plan). Området utgjorde delar av den yta som
 vid 1975 och 1976 års undersökningar benämndes "Norra om-
 rådet". och var beläget intill D-78. Arbetet på denna yta be-
 stod i rensning av en tidigare framragen grävningssyta för
 att utröna sambandet mellan detta område och område D-78.
 Det föreföll som om den täta och markant avgränsade sten-
 packningen som förekom i område C-78 fortsatte in på område
 N-78 och hade sin gräns sammanfallande ungefär med avgräns-
 ningen mot område D-78.

Fynden i jordfyllningen, som bestod av fet, svart-mörkbrun
 mo/mjåla, utgjordes av spikar, en ljus- eller blasshällare (?)
 och ett bryne.

Slutsatser.

När grävningen avslutats hade stenpackningen i område A-78,
 B-78, C-78 och D-78 frilagts och rensats. Denna var till sin
 karaktär likartad den från föregående års undersökningsytor.
 Stenpackningen i N-78 frilades endast delvis. Stenpackningen
 i område C-78 var dock avvikande genom att den hade en tydlig

avgränsning mot stenfritt område och därmed kan förmodas vara i primärläge. Den murliknande stensträckan fortsätter över i område N-78. F.n. är dock omöjligt att säga om denna utgör en del av en större konstruktion (hus?).

Fyndmaterialet från årets undersökning var likartat förra årets. De krukskärvor som tillvaratogs vid årets grävning kan grovt dateras till 1400-tal. För övrigt framkom inget daterande fyndmaterial.

Fyndförteckning.

Fynden tillvaratogs områdesvis. De inprickades ej på planritningar. Ej heller företogs höjdavvägningar. För analys av benmaterialet se bilaga.

Område A-78 knivblad, järn 1
 " " (fragm.) 1
 spik, järn, 9
 bästsosöm, järn 1
 järnfragm, bandform. 1
 " "
 krukskärva, inv. glaserad
 flinta, avslag, grå 1

Område B-78 spik, järn 1
 järnfragm, tenformigt 1
 nätsänke, (fragm.) "visingsöformation", genom-
 gående hål borrat från två sidor.
 " ", lerskiffer, ovalt med ingröpning i
 sidorna.
 flinta, avslag, grå 1

Område C-78 kopparbleck, (fragm.) 1
 nyckel, (fragm.), järn 1
 eldstål, järn 1
 knivblad, järn 1
 spik, järn 7
 järnfragm, band- och tenformiga, 6
 krukskärva, inv. glasyr
 bryne, 1
 nätsänke, ben

5.

Område D-78

spik, järn 6
 öls, kraftig järntråd
 sten, omböjd i ena ändan
 järntråda
 flinta, avslag 3

Område N-78

spik, järn 2
 lus-, blosshållare (?), järn 1
 bryne 1

Vöteborg 1978-11-13

Peter Jankavs

Resultatet av osteologisk undersökning av benmaterial från det medeltida Vallby på Visingsö i Vättern.

Utgrävningarna i Vallby under sommaren 1976 och 1977 har bland övrigt fyndmaterial gett 1711 benfragment. Av dessa har 737 eller ~~42~~ 42,8% kunnat bestämmas till djurart och kroppsdel. Följande arter har identifierats: nöt, får, svin, häst, hund, räv, hare, ekorre, tamhöns, tamgås, sik, lake och abborre. Fragmentens frekvens per kroppsdel återfinns i tabellerna 1, 2 och 3.

Benfragmenten utgörs främst av matresterna från en bondgård. Detta återspeglas i viss mån i hur olika kroppsdelar är representerade. En mindre del av benen härrör från hantverk och kasserade redskap. Benen har krossats för att man skulle komma åt benmärgen. Bara ett fåtal fragment är brända.

Nöt, *Bos primigenius* f. *taurus*

Fragmenten härrör från minst 5 adulta (vuxna) individer och 1 juvenil (ung) individ. I tabell 4 är antalet fragment från olika kroppsdelar jämförda med vad 6 individer borde ha gett. Köttfattiga delar är bättre representerade än köttrika. Hornkvice är funnen i 1 fragment. Några slutsatser om rastyp kan ej dragas. Materialet är för litet för att man skall kunna bedöma könssammansättningen och förekomst av kastering av tjurar. I diagram 1 redovisas andelen djur slaktade i olika åldrar. Siffran är bara en mycket grov uppskattning då underlaget är så litet. Mankhöjden har ungefärligt kunnat beräknas med hjälp av 1 främre mellanfotsben till 100,8 cm, och med hjälp av 3 bakre mellanfotsben till 98,5 cm, 99,6 cm och 102,3 cm. Medeltalet för alla 4 är 100,2 cm, vilket är inom gränserna för den svenska medeltidsboskapens storleksvariation. Mått för enskilda ben och leder samt tänder redovisas i tabell 7.

Får, *Ovis ammon* f. *aries*

Minst 6 individer är representerade i materialet. I tabell 5 är den förväntade och den faktiska fördelningen av fragmenten återgivna. Störst underrepresentation är det bland extremiteternas köttrika övre delar, överarm, underarm, lår och underben. Hornkvice finns i 3 exemplar, alla sågade från kraniet vid hornbasen. De är alla relativt små och trubbiga. Hornen har troligen varit ca 15 cm långa längs ytterkanten, böjda och svagt skruvade. Hornen tycks inte vara lika stora som hos de gotländska utgångsfåren. Mankhöjden har kunnat beräknas för 5 språngben och 1 hälben, 63,1 cm, 63,5 cm, 60,4 cm, 59,2 cm, 56,5 cm, respektive 54,1 cm. Medelvärde är 59,5 cm, vilket

ligger inom storleksvariationen för fåren under medeltiden. Ålderssammansättningen vid slakt återges i diagram 2. Mått finns i tabell 8.
får kan säkert bestämmas i flera fall. Inget fragment från get har identifierats.

Svin, *Sus scrofa* f. *domestica*

Minst 3 honor, 5 hanar samt 1 spädbgris finns representerade. Att svinen är flertaligare än får kan tyda på att det lokalt varit goda svinbete på Visingsö. Större antal hanar kan tyda på att dessa slaktades av i större utsträckning. Spädgrisslakt är inte ovanlig i medeltida sammanhang. Slaktåldrarna finns illustrerade i diagram 3. Fördelningen av benslag och deras representationsvärde gentemot det förväntade värdet finns i tabell 6.

Mankhöjden har gått att uppskatta, endast mycket ungefärligt, med hjälp av storleken på ett språngben. Då det ej går att avgöra om den kommer från en vuxen eller en större ungdomlig individ är det resultat man kommer fram till osäkert. Troligen ligger det i underskant. Värdet som kommit fram är ~~62,5 cm~~ 62,6 cm. Ett lårben med båda epifysearna lösa bör ha kommit från en individ med en mankhöjd av 65,7 cm.

Mått finns i tabell 9.

Häst, *Equus przewalskii* f. *caballus*

Minst 2 individer finns i materialet. Förutom 1 övre strålbensfragment så härrör alla fragment från extremiteternas nedre delar, nedanför handlov respektive vrist. Dessutom finns 3 tänder varav 1 mjölk tand, som troligen tappats intra vitam (under levnaden). Denna fördelning på benslag är vad man kan vänta sig från kristna tider, och stämmer väl överens med resultat från andra undersökningar av medeltida lämningar i Sverige.

Ett främre mellanfotsben ger mankhöjden 109,8 cm. Denna lilla hästtyp var förhärskande under medeltiden. 1 av individerna är ej helt vuxen, en övre strålbensepifys visar detta. Mått finns i tabell 10.

Hund, *Canis lupus* f. *familiaris*

2 fragment från minst 1 individ, helt utvuxen. Hundras kan ej avgöras men fragmenten kommer från en medelstor till mindre typ. Mått i tabell 11.

Räv, *Vulpes vulpes*

Ett helt höger lårben från en fullvuxen individ. Största längd 135,5 mm. Fullständiga måttuppgifter i tabell 12.

Skogshare, Lepus timidus

2 fragment av minst 1 individ, fullvuxen. Fältharen eller Tyska haren ~~kan inte skiljas från~~ (Lepus europeus) kan inte skiljas från Skogsharen på de funna fragmenten, men Fältharen importerades till Sverige först under förra århundradet, varför den inte kan komma i fråga i det här sammanhanget. Mått i tabell 13.

Ekorre, Sciurus vulgaris

1 fragment av vänster skenben avslaget i båda ändar så att epifysstatusen inte kan avgöras. Dock i storlek och ytstruktur som adulta individer.

Tamhöns, Gallus gallus f. domestica

Minst 4 individer, 1 höna, 2 vuxna (kön ej känt) och 1 ungfågel, finns i materialet. Störlek i överensstämmelse med andra medeltida hönor. Fragmentens fördelning på olika kroppsdelar framgår av tabell 2, mått finns i tabell 14.

Tamgås, Anser anser f. domestica

Minst 2 adulta och 1 juvenil individ är företrädde. Den unga individen talar för att det rör sig om tamgås. Det är också känt i skriftliga källor att man hade gäss på platsen. Fragmentens fördelning på kroppsdelar finns i tabell 2. Mått finns i tabell 15.

Sik, Coregonus sp.

2 fragment av gällock, 1 höger och 1 vänster, ger minst 1 individ, ca 25-30 cm lång. Sikarterna är mycket svåra att skilja åt, dock kan Siklöjan, Coregonus albula, uteslutas. Fragmentfördelning i tabell 3 och mått i Tab 16.

Lake, Lota/Lota

4 fragment från huvudet och bröstfenorna. Kan komma från 1 individ, ca 34 cm lång. Fragmentfördelning i tabell 3 och mått i tabell 17.

Aborre, Perca fluviatilis

6 fragment från minst 2 individer ca 45 cm och 30 cm långa. Fragmentfördelning i tabell 3 och mått i tabell 18.

Dessutom har det på platsen funnits smågnagare, möjligen möss eller små sorkar. Detta kan ses på de gnagspår de lämnat på en del ben. Spåren är för smala för att komma från råtte eller vattensork. Man saknar rester av katt, men detta kan bero på tillfälligheter som gjort att deras rester hamnat någon annan-stens.

Alla djur som identifierats bör ha funnits på ön och och i vattnen runt denna.

Vilt (rådjur, hjort och älg) kan ha saknats på ön, men de kan också ha varit kronvilt eller hört till adelns jaktbyte.

Undertecknad har vid ompackning i Historiska Museets i Stockholm benmagasin flyktigt granskat benmaterial från Alvastna Kloster (1952-54 års grävningar). Härvid framkom en stor mängd rådjursben. Även älg och kronhjort förekom. Dessutom fanns kotor av större torkfiskar, ej Lake, som troligen importerats torkade eller saltade från Östersjön eller Västkusten.

En viss men osäker uppfattning om betesmarkernas karaktär kan fås genom att jämföra den inbördes mängdrelationen mellan Svin/Nöt/Får. Svin ^{föredrar} ~~älskar~~ lövskogtäckta betesmarker, gärna bok och ek, Nöt klarar sig med enklare beten, och får/get klarar de magraste betena. Benen från Vallby ger följande mängdrelation:

Bos	:	Ovis	:	Sus	
160	:	234	:	248	antal fragment
0,64	:	0,95	:	1,00	uttryckt i förhållande till Sus=1,0

Den mängdrelation som framkommit är baserad på antal fragment då det totala antalet individer är så litet. Då vi inte vet i vilken utsträckning som man sålde av sina djur till marknader utanför, resp. Visingsö kan inte siffrorna ge oss helt köpte in till säkra upplysningar om miljötypen på ön under medeltiden.

Leif Jonsson

1978

<u>Tabell 1</u>	Bos	Ovis	Sus	Equus	Canis	Vulpes	Lepus	Sciurus
Proc. corn.	1	3	-	-	-	-	-	-
Crania	18	19	33	-	1	-	-	-
Dentes ÖK	16	15	20	1	-	-	-	-
Mandibula	14	8	38	-	-	-	-	-
Dentes UK	22	26	28	2	-	-	-	-
Os hyoidis	-	3	-	-	-	-	-	-
Atlas	-	1	2	-	-	-	-	-
Epistrop.	1	1	1	-	1	-	-	-
V-cerv.	8	8	5	-	-	-	-	-
V-thor.	6	9	5	-	-	-	-	-
V-lumb.	10	3	3	-	-	-	-	-
V-sacr.	3	-	-	-	-	-	-	-
V-caud.	2	-	1	-	-	-	-	-
Sternum	4	33	19	-	-	-	-	-
Costae	4	33	19	-	-	-	-	-
Scapula	11	5	5	-	-	-	-	-
Humerus	8	8	7	-	-	-	1	-
Radius	2	9	9	1	-	-	1	-
Ulna	1	2	4	-	-	-	-	-
Carpalia	12	-	-	5	-	-	-	-
Metacarpus	9	10	16	1	-	-	-	-
Os coxa	11	7	6	-	-	-	-	-
Femur	4	12	3	-	-	1	-	-
Patella	-	-	-	-	-	-	-	-
Tibia	5	15	7	-	-	-	-	1
Fibula/ Malleolus	-	-	5	-	-	-	-	-
Talus	7	7	3	-	-	-	-	-
Calcaneus	1	2	4	-	-	-	-	-
Tarsalia	5	-	3	4	-	-	-	-
Metatarsus	11	5	4	1	-	-	-	-
Phalanx 1	14	9	8	1	-	-	-	-
Phalanx 2	6	2	4	1	-	-	-	-
Phalanx 3	2	1	2	2	-	-	-	-
Os sesam.	2	-	-	-	-	-	-	-
Metapodia	12	1	2	-	-	-	-	-
Summa	164	234	248	19	2	1	2	1
Obestända: 975								

Bestända ~~871~~ 671

procentuell andel	24%	35%	37%	2,8%	1%	1%	1%	1%	Σ 102,8%
-------------------	-----	-----	-----	------	----	----	----	----	----------

Tabell 2. Fåglar, fragmentens fördelning på olika bänslar.

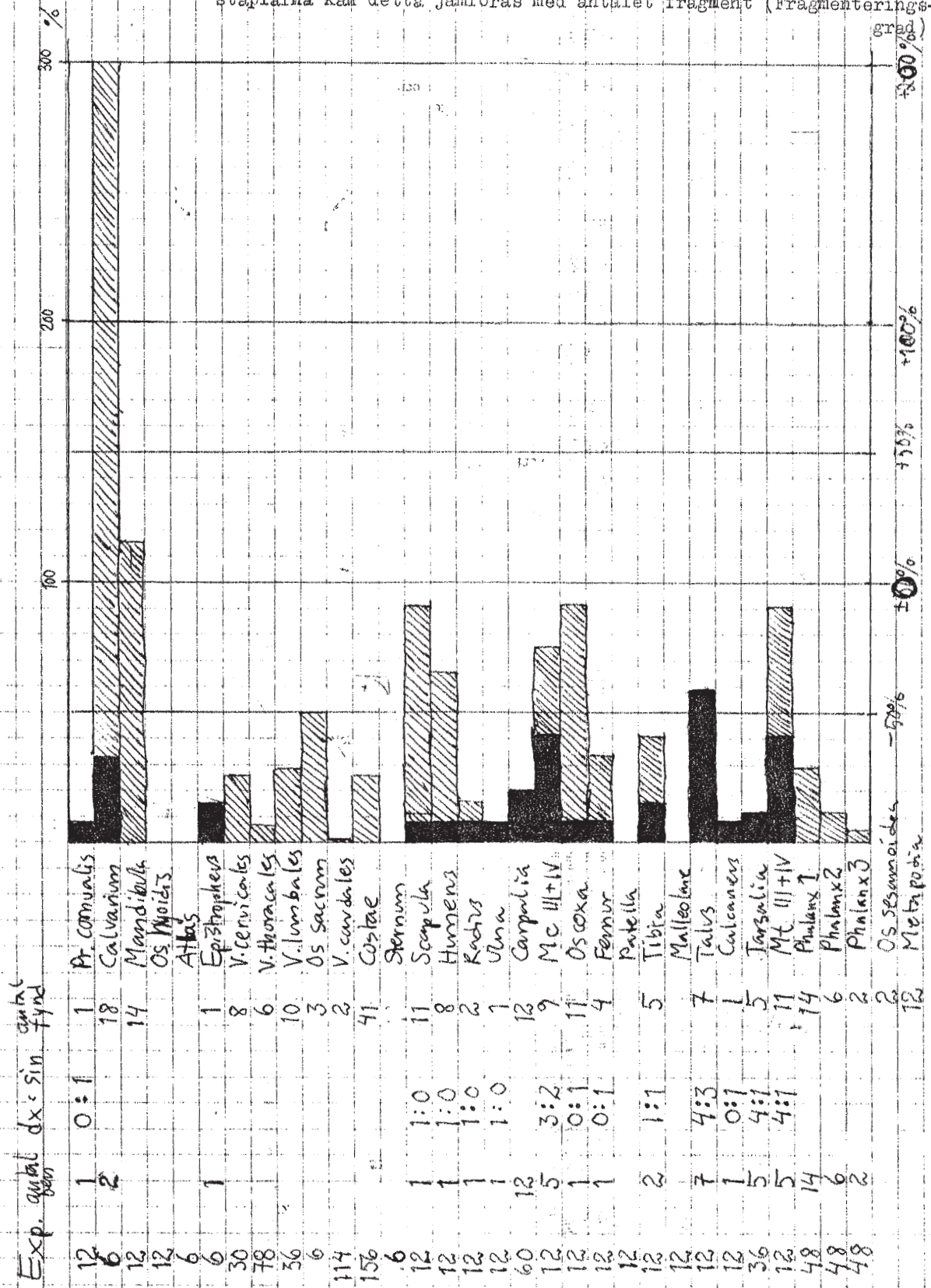
	Salus	Insar
Cranium	1	-
Underkäbb	-	1
Vertebrae	-	1
Belvis	3	-
Sternum	1	-
Coracoid	-	1
Scapula	-	-
Clavicula	-	-
Humerus	5	5
Radius	1	2
Ulna	2	1
Carpalia	-	-
Metacarpus	-	3
Phalanges	-	1
Femur	5	-
Patella	-	-
Tibiotarsus	1	5
Tarsometatarsus	3	1
Phalanges	1	6
Fibula	1	-
Costae	1	-
Summa	27	28
Obestämda: 2 fragment		

Tabell 3. Fiskar, fragmentens fördelning på olika bänslar.

	Core- gonus	Perca	Loza Loza
Operculare	2	1	1
Frontale	1	1	1
Paratohyale	1	1	1
Articulare	1	1	1
Cleithrum	1	1	1
Supracleithrale	1	1	1
Vertebrae	1	1	2
Summa	2	4	5
Obestanda: 2 fragment			

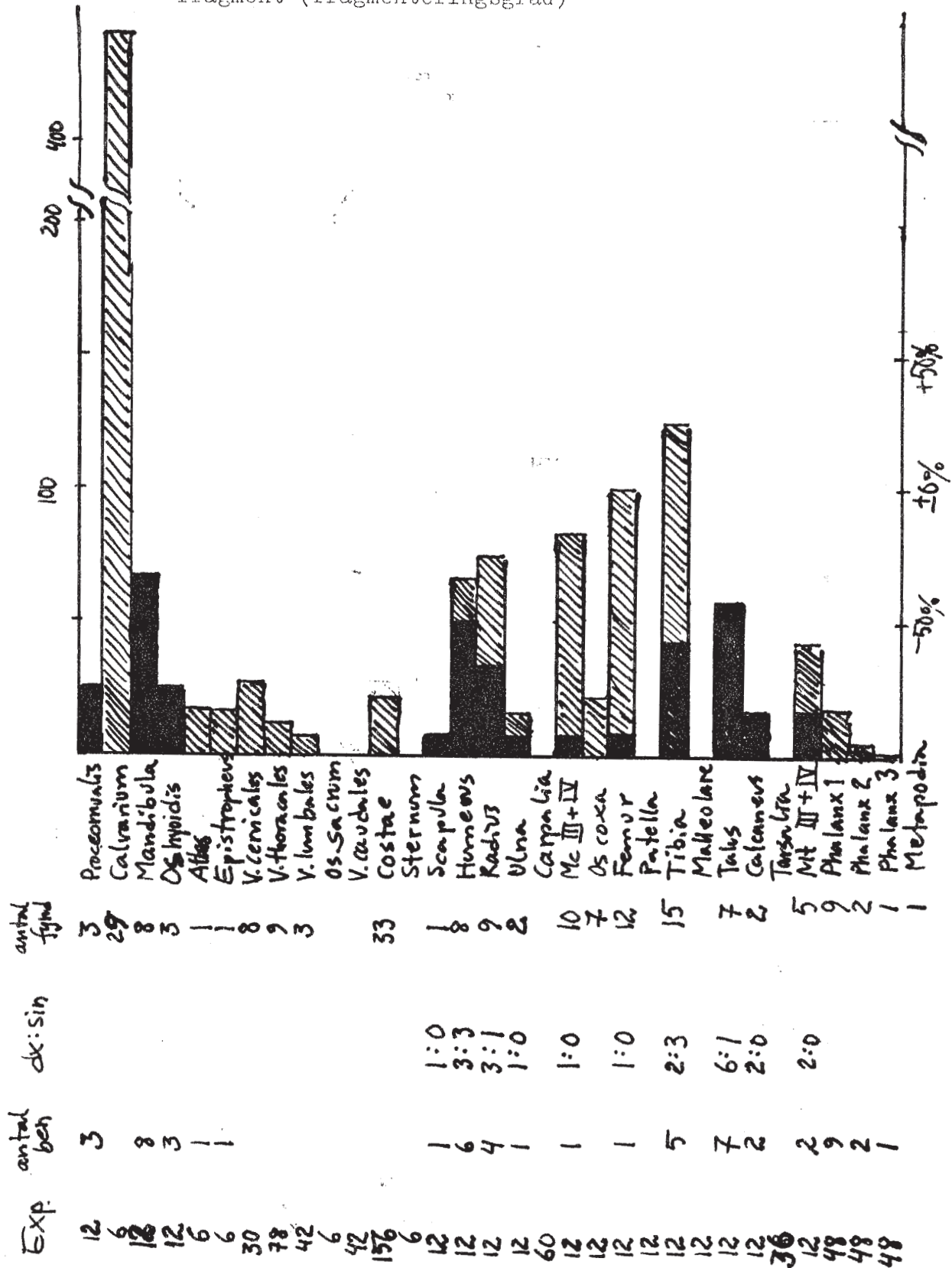
6 individer

Tabell 4, Bos, Förhållandet mellan fyndtal av enskilda skellelement och deras förväntade antal (Exp), fyllda staplar. I de streckade staplarna kan detta jämföras med antalet fragment (Fragmenterings-

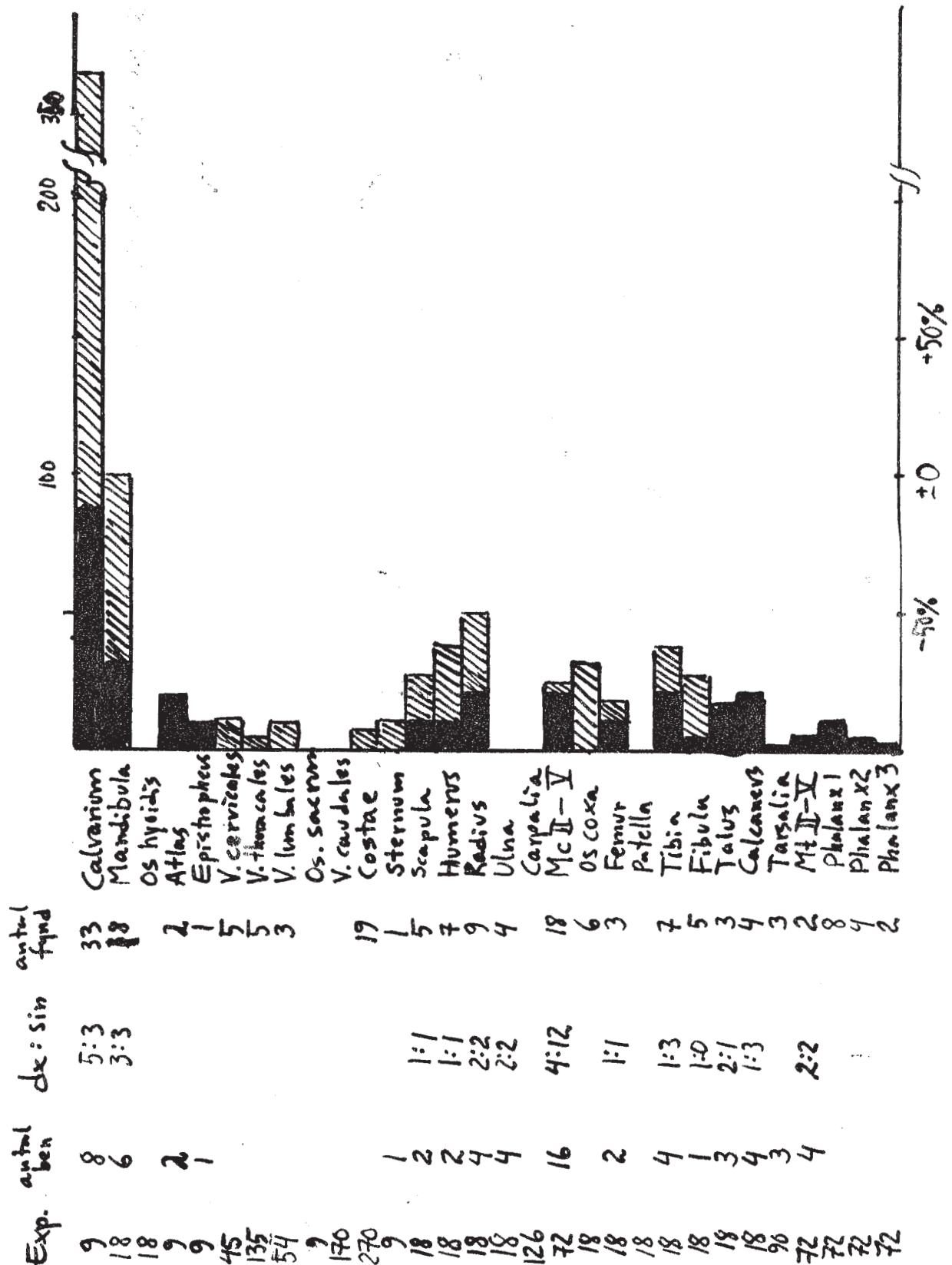
6 individer

Tabell 5, Ovis, Förhållandet mellan fyndtal av enskilda element och deras förväntade värden (Exp), fyllda staplar. I de streckade staplarna kan detta jämföras med antalet fragment (fragmenteringsgrad)

9 i nd i n d e n

Tabell 6, Sus, Förhållandet mellan fyndtal av enskilda element och deras förväntade värden (Exp), fyllda staplar. I de streckade staplarna kan detta jämföras med antalet fragment (fragmenteringsgrad).

Tabell 7. Nos, mått tagna på enskilda ben.

M₂ i underkäken:

Största längd: 32,4 30,2

Radius:

Största bredd proximalt: 64,6

Proximal ledbredd: 58,2

Minsta diafysbredd: 31,0

Metacarpus:Största längd: 168 165¹⁾ - -

Bredd proximalt: 44,1 - - 50,0

Minsta diafysbredd: 21,7 21,5 24,4 -

Minsta diafysdjup: 16,8 - - -

Bredd distalt: 44,8 - 49,7 -

1) Benet bearbetat till sänke, längden uppskattad på 5 mm när.

Pelvis:

Acetabulum längd: 50,0

Femur:

Bredd proximal: 95,7

Caput djup: 36,5

Talus:

Största längd medialt: 50,6 53,7 49,6 51,8 52,6 47,7

Största längd lateralt: 55,0 59,4 54,4 56,8 57,1 52,9

Djup medialt: 27,7 27,5 26,2 29,3 28,3 24,8

Djup lateralt: 30,1 33,3 29,8 31,7 31,0 28,9

Bredd distalt: 33,6 25,6 33,6 35,3 34,8 33,4

Centrotarsale:

Största bredd: 44,8 47,2 46,8 46,8

Calcaneus:

Största längd: 103,8

Största bredd: 36,2

Metatarsus:Största längd: -²⁾ -²⁾ 185,1 193,0 187,8

Bredd proximalt: 40,6 39,0 39,2 41,2 38,1

Minsta diafysbredd: 21,2 22,4 21,1 22,7 21,8

Minsta diafysdjup: - 21,0 19,3 20,6 18,8

Bredd distalt: - - 42,5 47,0 43,5

Phalanx 1:

2) Distala epifysen lös

Största längd medialt: 53,5 52,1 48,8 50,0 48,3 50,3 48,0

Bredd proximalt: 28,0 25,2 22,7 22,8 24,8 22,9 22,7

Minsta diafysbredd: 23,8 24,3 19,6 18,2 20,2 19,9 19,6

Bredd distalt: 27,8 24,0 22,3 23,4 24,4 22,6 23,6

Phalanx 2:

Största längd medialt: 32,8 37,3 32,6 29,6 34,6 32,8

Bredd proximalt: 22,3 29,8 24,0 21,6 26,2 21,2

Minsta diafysbredd: 16,8 21,5 18,8 16,7 20,0 16,2

Bredd distalt: 17,9 22,0 20,8 17,1 21,0 17,5

Phalanx 3:Sulans diagonala längd: 55,0³⁾

Dorsal längd: 39,7

Bredd mitt på sulan: 18,3

3) ej adult

Tabell 8. Ovis/Capra, mått tagna på enskilda ben.

Maxilla:P²-P⁴, alveollängd : 34,0Scapula:

Ledytans längd: 30,6

Humerus:

Diafysens minsta bredd: - 15,0

Största Trochleabredd: 26,2 28,3

Största distala bredd: 27,2 29,5

Radius:

Största bredd proximalt: 32,0 25,9

Diafysens minsta bredd: 16,7 17,6

Ulna:

Proximala ledytans största bredd: 15,8 (prox. epifys lös).

Metacarpus:

Proximal bredd: - - 20,5 - 21,0

Diafysens minsta bredd: - - - 11,0 12,0

Diafysens minsta djup: 8,7 - - 9,2 9,0

Distal bredd: 24,4 23,6* - - -

* lös epifys

~~Femur~~ Pelvis:

Acetabulum längd, Labium medräknad: 25,5

Femur:

Diafysens minsta bredd: 12,8

Tibia:

Distal bredd: 24,1 23,6 21,2 23,7

Talus:

Största längd medialt: 27,2 24,9 25,2 25,9 25,0

Största längd lateralt: 27,8 24,9 28,0 26,6 26,1

Djup medialt: 15,3 14,7 16,5 16,0 17,7

Djup lateralt: 15,4 14,2 16,1 14,5 14,0

Bredd distalt: 17,8 16,2 18,3 17,4 17,0

Calcaneus:

Största längd: 47,5

Metatarsus:

Proximal bredd: 17,8 17,0

Diafysens minsta bredd: 10,0 -

Diafysens minsta djup: 9,7 -

Phalanx 1 :

Största längd medialt: 32,8 31,7 32,0 32,6

Proximal bredd: 11,3 10,6 10,7 10,7

Diafysens minsta bredd: 9,4 8,8 8,8 8,2

Distal bredd: 10,5 10,0 10,0 10,5

Phalanx 2:

19,8

9,8

7,5

8,2

Phalanx 3:

Sulans diagonala längd: 25,0

Dorsal längd: 21,4

Bredd mitt på sulan: 5,1

Tabell 9. Sus, mått tagna på enskilda ben.

Maxilla ♂:

C-alveolens bakkant till bakkant M ³ -alveol:	95,5
P ⁴ -M ³ , alveolmått:	89,5
P ² -M ³ , alveolmått:	83,0
M ¹ -M ³ , alveolmått:	49,5
P ¹ -P ⁴ , alveolmått:	38,5
C-alveolens längd:	18,5

M³, överkäke :

Längd:	29,4	27,5
Bredd:	16,8	14,6

M₂, underkäke:

Längd:	33,9	28,3	28,6	31,0
Bredd:	-	14,9	13,1	-

Mandibula:

P ₁ -P ₄ , alveollängd:	39,3
---	------

Scapula:

Processus articularis, största längd:	27,0
Ledytans största längd:	23,4
Ledytans största bredd:	19,4

Radius:

Största längd:	-	90+*	-	-	-
Proximal bredd:	25,4	21,8	24,2	22,1	-
Diafysens minsta bredd:	-	12,4	-	-	-
Distal bredd:	-	-	-	-	30,0*

* lös distalepifys

Ulna:

Proximala ledytans bredd:	17,3*	19,0*	17,6**
---------------------------	-------	-------	--------

* epifysstatus okänd, ** epifysen lös.

Metacarpalia:

	III	IV
Största längd:	67,0	65,1
Längd utan utskott:	-	61,8
Diafysens bredd på mitten:	12,3	10,2
Distal bredd:	16,3	14,2

Pelvis:

Acetabulums längd, Labium medräknad:	30,5	31,3
Acetabulums längd, vid kanten:	26,5	28,4

Femur:

Största längd:	180 +*
Diafysens minsta bredd:	17,2

* epifyserna lösa

Tibia:

Diafysens minsta bredd:	16,4
-------------------------	------

forks.
nästa blad

Tabell 9. Sus, fortsättning.

Talus :

Största längd medialt: 32,4 33,2 32,5*
 Största längd lateralt: 35,0 35,0 -

* brännt

Calcaneus:

Största längd: 67,5
 Största bredd: 18,5

<u>Phalanges:</u>	phalanx 1			phalanx 2	
	III/IV	II/V	II/V*	III/IV	III/IV
Största längd medialt;	29,9	21,4	19,0	17,9	18,8
Proximal bredd:	15,4	10,2	13,9	-	13,2
Diafysens minsta bredd:	12,5	7,1	12,2	-	11,5
Distal bredd:	14,3	28,0	12,3	-	10,7

<u>Phalanx 3</u>	III/IV	II/V
Sulans diagonala längd:	26,3	21,4
Dorsal längd:	24,8	19,4
Bredd mitt på sulan:	10,6	8,1

Tabell 10. Equus, mått tagna på enskilda ben.

Mjölkkindtand från underkäken:

längd: 28,0

Bredd: 14,0

Metacarpus III:

Största längd: 215,0

Största laterala längd: 210,0

Lateral längd: 206,0

Bredd proximalt: 45,2

Djup proximalt: 31,0

Diafysens minsta bredd: 30,8

Diafysens minsta omfång: 83,0

Diafysens minsta djup: 19,3

Distal bredd: 42,0

Distalt djup: 31,8

Talus:

Största höjd: 52,7

Största bredd: 58,2

Bredd Facies articularis distalis: 52,5

Trochleans medialis längd: 45,5

Calcaneus:

Största längd: 97+ *

Största bredd: 47,1

* Tuber calcis lös, ej medräknad.

Os tarsi centrale:

Största bredd: 45,0

Metatarsus II:

Största längd: 85,0

Phalanges:

Största längd: 70,1

Proximal bredd: 45,4

Facies art. prox. bredd: 43,0

Djup proximalt: 33,1

Diafysens minsta bredd: 29,5

Distal bredd: 40,5

Facies art. dist. bredd: 38,4

Phalanx 3:

Största längd: 75,3

Största bredd: 54,5

Facies art. längd: 22,5

Facies art. bredd: 41,3

Dorsal längd: 44,2

Höjd: 31,7

Talus och Calcaneus
hör ihop.Phalanges 1* 2* 3*
hör ihop.

Tabell 11. Canis, mått tagna på enskilda ben.

~~Epistropheus~~ Maxilla:

P¹-P³, alveollängd: 26,4

Epistropheus :

Corpus med Dens, största längd: 43 +
 Arcus med Proc.art.caud, längd: 57,0
 Facies art.cran, bredd: 25,7
 Facies art.caud, bredd: 24,4
 Processus transvers, bredd: 55,0
 Kotans minsta bredd: 18,9
 Största höjd: 33 +
 Facies terminalis caud, bredd: 14,3

 Tabell 12. Vulpes, mått tagna på enskilda ben.

Femur :

Största längd: 135,5
 Största längd från Caput: 135,3
 Proximal bredd: 27,8
 Proximalt djup: 14,0
 Diafysens minsta bredd: 10,0
 Distal bredd: 24,3

 Tabell 13. Lepus, mått tagna på enskilda ben.

Humerus:

Proximalt djup: 18,5

Radius:

Diafysens minsta bredd: 5,6
 Distal bredd: 10,0

Tabell 14. Gallus, mått tagna på emskilda ben.

Crania:

Största bredd: 25,7

Humerus:

Proximal bredd:	19,0	7	-	-
Diafysens minsta bredd:	-	6,4	-	6,9
Distal bredd:	-	14,3	17,5	15,1

Radius:

Diafysens minsta bredd: 2,9

Ulna:

Största längd:	60,3	-
Största bredd proximalt:	7,8	-
Diagonal bredd proximalt:	10,8	-
Diafysens minsta bredd:	3,4	3,7
Distal bredd:	8,7	8,2

Carpometacarpus:

Största längd:	34,3
Proximal bredd:	10,2
Distal diagonal:	5,9

Femur:

Största längd:	65,5	69,3	-	71,5	-
Medial längd:	63,6	64,7	-	67,6	-
Proximal bredd:	-	15,0	-	15,2	-
Proximalt djup:	-	9,0	-	10,2	-
Corpus minsta bredd:	5,6	6,2	6,2	6,2	5,9
Distal bredd:	13,1	13,4	-	14,0	14,2
Distalt djup:	10,9	11,0	-	11,4	9,2

Tibiotarsus:

Största längd:	94,1
Axial längd:	90,5
Största diagonal proximal:	17,5
Corpus minsta bredd:	5,0
Distal bredd:	9,8
Distalt djup:	10,0

Tarsometatarsus:

Största längd:	65,0
Proximal bredd:	11,4
Corpus minsta bredd:	5,5
Distal bredd:	11,9

Tabell 15. Anser, mått tagna på enskilda ben.

Humerus:

Största längd: 150 + * - -
 Corpus minsta bredd: 12,0 8,8 9,0

* Prox, och dist. avslaget.

Radius:

Corpus minsta bredd: 4,4

Carpometacarpus:

Största längd: 91,0 88 +
 Proximal bredd: 21,2 20,5
 Distal diagonal: - 11,4

Phalanx 1/II :

Största längd; 38,6
 Längd från led till led: 37,0

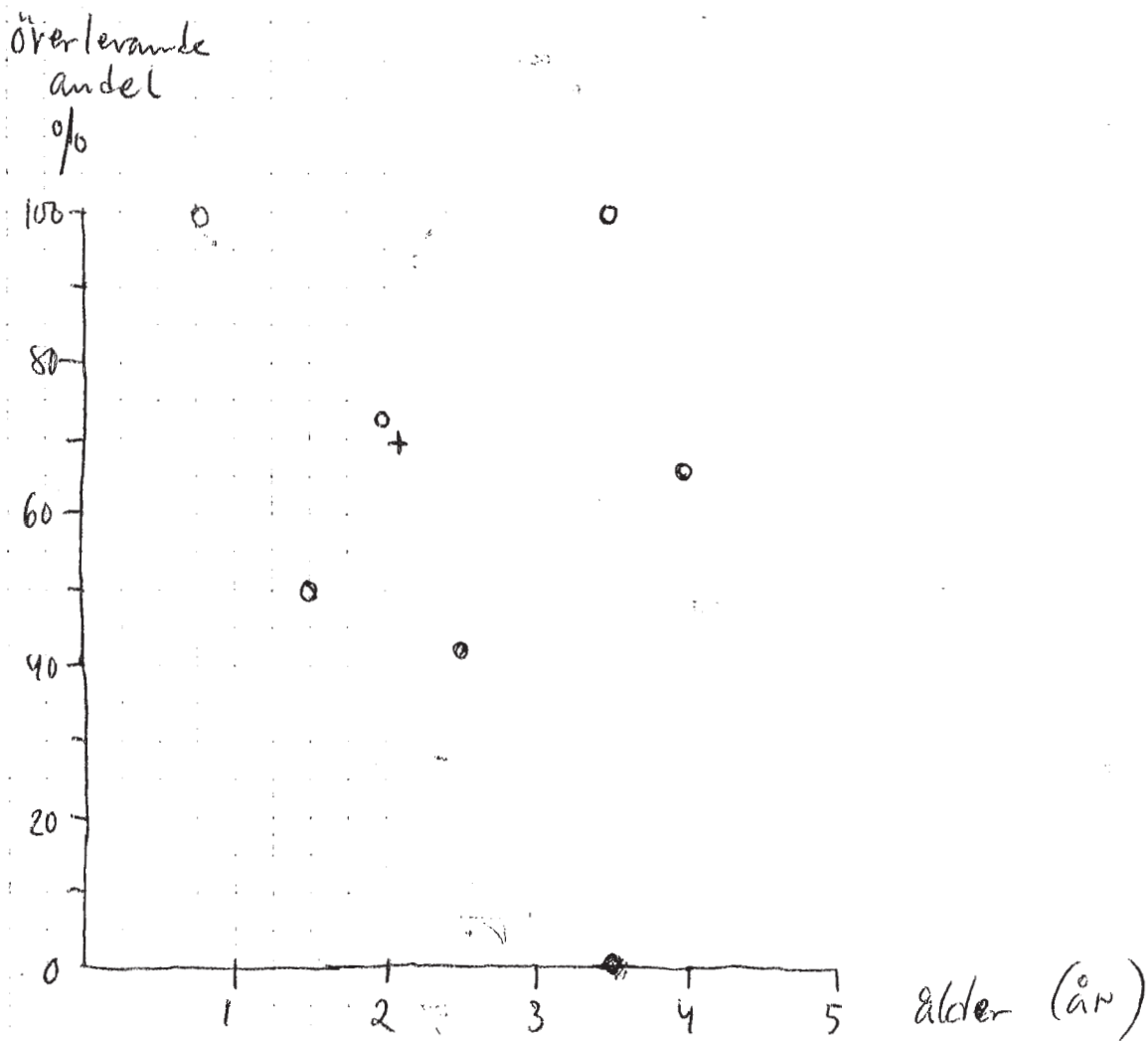
~~TTT~~Tibiotarsus:

Största längd: 145 + - -
 Corpus minsta bredd: 9,1 10,5 9,2
 Distal bredd: 18,2 16,7 -
 Distalt djup: 16,0 15,4 -

Tarsometatarsus:

Största längd: 70 + 80 +
 Proximal bredd: 19,0 -
 Corpus minsta bredd: 8,6 8,6
 Distal bredd: - 20,0

Diagram 1, Bos Procentuell andel vid olika åldrar.

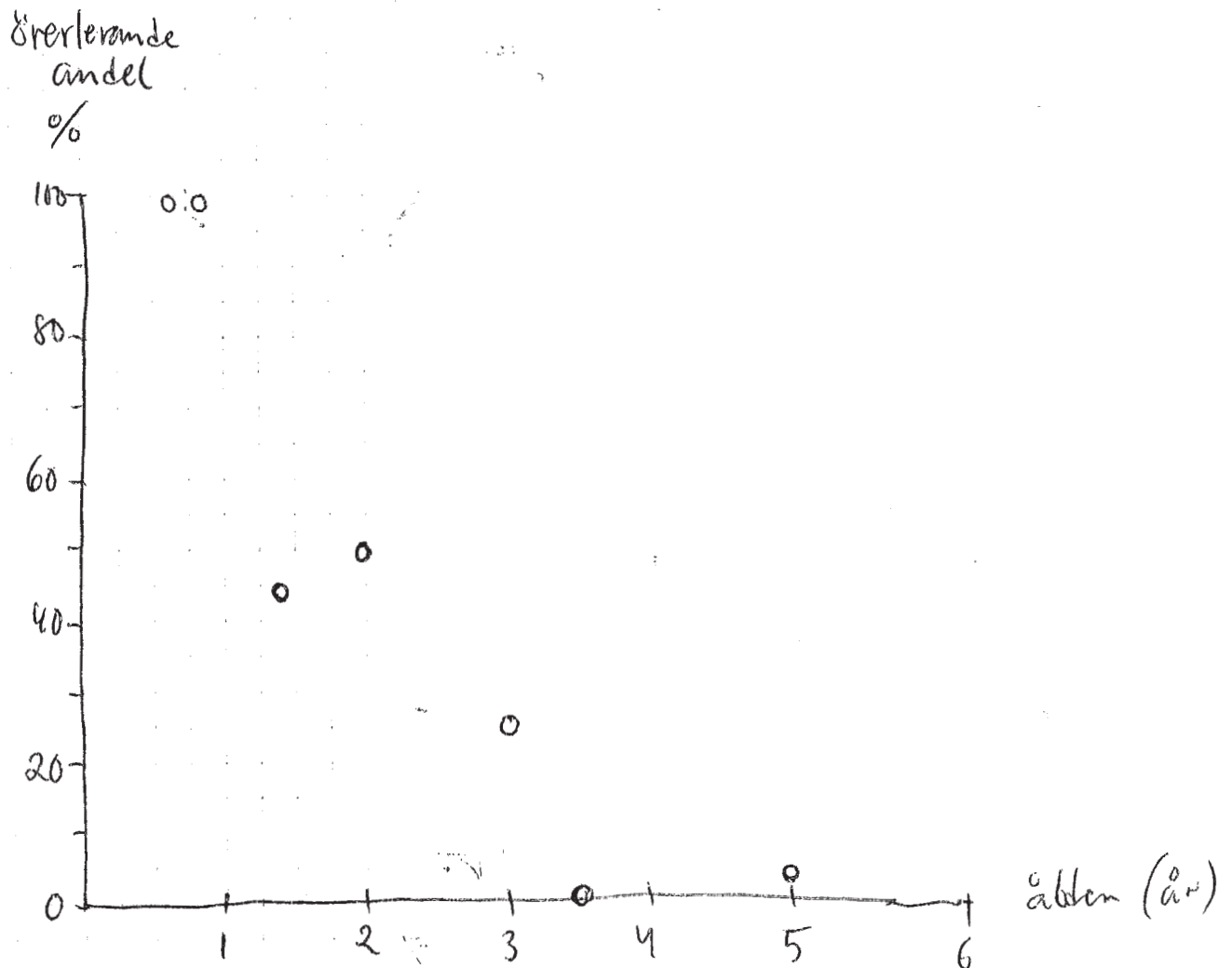

○ = Epifysvärde

+ = Tandvärde (m_3/m_3 -relation)

(Konfidsintervall ej uträknade)

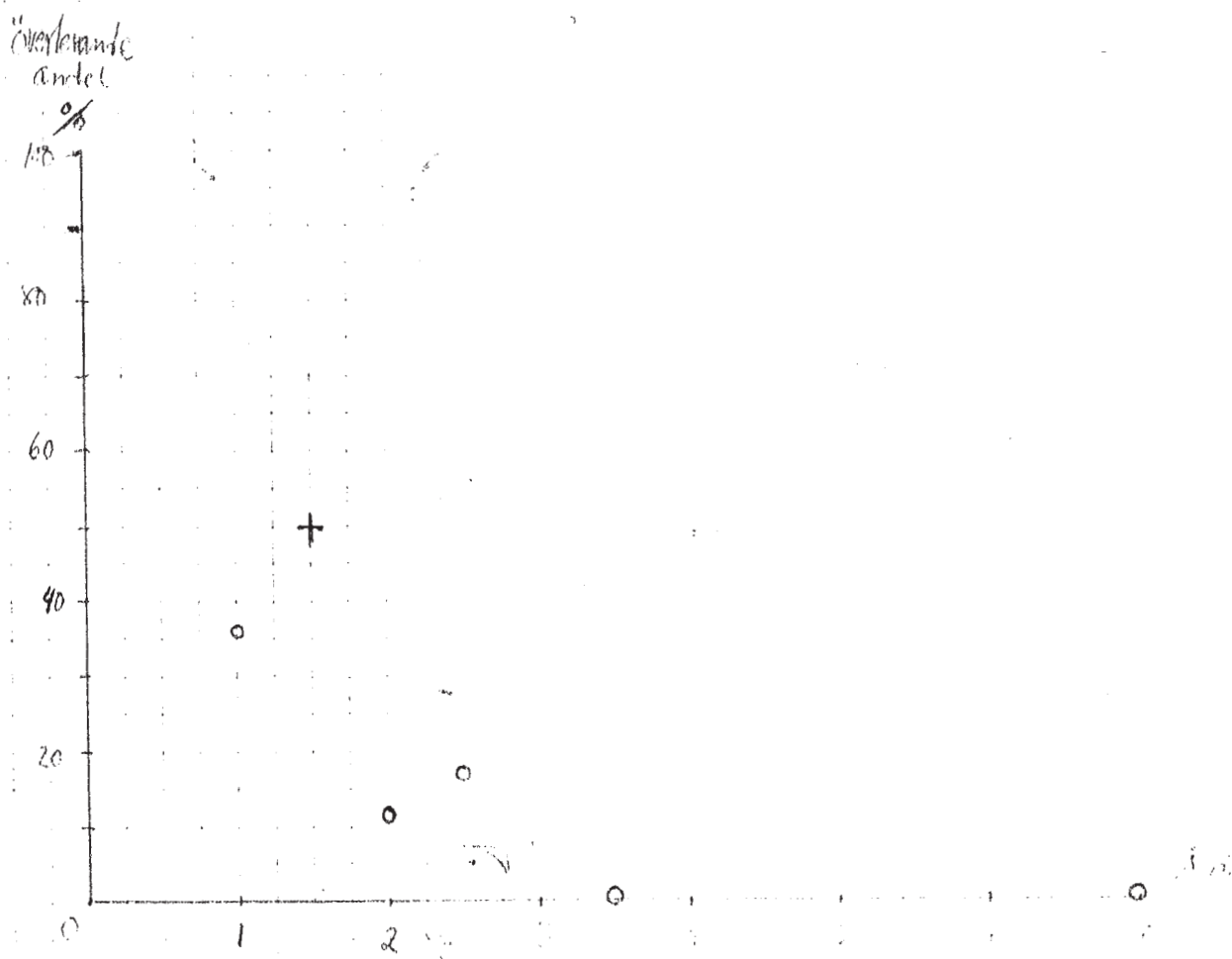
Diagram 2, Ovis procentuell andel vid olika åldrar.

0 = Epitfy-räde

(konfidenstervall ej sträckt)

Diagram 3, Sus procentuell andel vid olika åldrar.

Fyndtabell 1978

Fynd nr	Material	Sakord	Vikt g	Antal	Fragm.grad	Anmärkning	Område
1	Keramik	Kärl	1	1	Fragment	Invändigt grönglaserad. Yngre rödgods.	A-78
2	Keramik	Kärl	14	1	Fragment	Invändigt grönglaserad. Yngre rödgods.	C-78
3	Bergart	Bryne	69	1	Defekt	Av skiffer	C-78
4	Bergart	Bryne	57	1	Defekt	Av skiffer	N-78
5	Bergart	Sänke	133	1	Intakt	Av skiffer	B-78
6	Bergart	Sänke	170	1	Fragment	Ev. bränd lera. Med hål, borrar från två sidor	B-78
7	Flinta	Eldslagningsflinta	5	1	Intakt	Beige, krackelerad	A-78
8	Flinta	Eldslagningsflinta	4	1	Intakt	Avslag, grå, krackelerad	B-78
9	Flinta	Avslag	2	2	Intakt	1 flintavslag fattas jämfört med den ursprungliga fyndförteckningen	D-78
10	Ben	Sänke	66	1	Intakt		C-78
11	Koppar	Bleck	1	1	Fragment		C-78
12	Järn	Kniv	119	1	Defekt		A-78
13	Järn	Kniv	4	1	Fragment		A-78
14	Järn	Beslag	7	1	Defekt	Benämnt "bandformigt järnfragment" i den ursprungliga fyndförteckningen	A-78
15	Järn	Nyckel	24	1	Intakt		C-78
16	Järn	Beslag	8	1	Intakt	Benämnt "bandformigt järnfragment" i den ursprungliga fyndförteckningen	C-78
17	Järn	Kniv	7	1	Defekt		C-78
18	Järn	Hälla	13	1	Intakt	Benämnt "eldstål" i den ursprungliga fyndförteckningen.	C-78
19	Järn	Bricka	19	1	Defekt	Med hål. Benämnt "järnfragment" i den ursprungliga fyndförteckningen.	D-78
20	Järn	Ögla	3	1	Intakt		D-78
21	Järn	Krok	5	1	Defekt		D-78
22	Järn	Ljushållare	19	2	Intakt	Har gått av vid fästet mellan pik och huvud.	N-78
23	Järn	Hästsosöm	6	1	Intakt		A-78
24	Järn	Ten	7	1			B-78
25	Järn	Ten	35	3			C-78
26	Järn	Beslag?	24	2	Defekta	Benämnt "bandformade järnfragment" i den ursprungliga fyndförteckningen.	C-78
27	Järn	Kniv?	4	1	Defekt	Benämnt "bandformigt järnfragment" i den ursprungliga fyndförteckningen.	C-78
28	Järn	Spik	57	9	Intakta		A-78
29	Järn	Spik	6	1	Intakt		B-78
30	Järn	Spik	40	6	Intakta	1 spik fattas jämfört med den ursprungliga fyndförteckningen.	C-78
31	Järn	Spik	27	6	Defekta		D-78
32	Järn	Spik	12	2	Defekta		N-78
33	Slagg	Slagg	18	1		Förslaggad puts? Låg i fyndasken för område C, men fanns inte med i den ursprungliga fyndförteckningen.	

Är det medeltidsbyn Vallby man nu gräver fram på "Öa"?

Visingsö har mängder av fornlämningar som bevisar att ön varit befolkad sedan tusentals år tillbaka, men här liksom i övriga landet vet man ganska lite om hur folket levde under medeltiden.

Nu hoppas man dock i någon mån få lösning

Gamla Visingsöbor har hört talas om Vallby och att byn skulle legat just där man nu sedan fyra år tillbaka håller på med utgrävningar i samband med de arkeologiska kurser som varje år hålls på Braheskolan.

Ledare för dessa kurser de senaste två åren har varit fil kand Pete Jankavs från Göteborg och han har vissa förhoppningar om att det är just Vallby man hittat. Är så länge är det ett ganska litet område som frilagts och man kan inte skaffa sig någon konkret uppfattning om en eventuell bebyggelse, även om skiffersten och andra fynd vittnar om att det bör ha funnit en sådan.

Benrester

Några större fynd har man

ännu inte gjort och hittills har man funnit ett mynt från senare delen av 1400-talet och präglat i Malmö, samt en stigbygel, en rad järnföremål, en tretåad köttkrok och ganska stora mängder benrester av såväl hästar, nötkreatur, svin, höns och gäss. Vidare har man funnit benrester av fisk såsom lake och sik m.m. Något som förvånar Peter Jankavs är att man funnit så mycket ben-av hästar då dessa på den tiden inte användes i jordbruket.

Storby

Detta tyder på att Vallby var en ganska stor by och enligt handlingar skall ha omfattat tre mantal. Man har även kunnat utläsa att man från Vallby fick ge två hästar årligen i skatt plus en del andra produkter.

på detta om teorierna håller om att man funnit medeltidsbyn Vallby. Det var en by som låg öster om Stigby och som enligt funna gåvobrev lär ha överlämnats till Per Brahe den äldre någon gång på 1400- eller 1500-talet.

Trots att man funnit mycket skiffersten som vittnar om att det bör ha funnits bebyggelse så hr man ännu inte hittat någo som direkt kan anses vara resterna av husgrunder. Under fortsatta utgrävningar hoppas dock Pete Jankavs få svar på dessa och många andra frågor.

Kursen är avslutad för i år men Peter Jankavs och hans fästmo Kerstin Hallin, som egentligen är etnolog, alltså folklivsforskare, fortsätter själva med utgrävningarna och hoppas att få ytterligare bevis på att man funnit Vallby innan deslutar.

AMS-folk hittade

Det var personal från AMS-stationen på Visingsö som under pågående naturvård, för några år sedan kom på att det

fanns ovanligt mycket sten på det aktuella området. Detta ansågs ovanligt då det som regel är ont om sten på Visingsö.

För fyra år sedan fick dåvarande ledningen för arkeologikursen idén att göra en utgrävning på det ställe AMS-folket utvisat och man fick även landsantikvariens medgivande att sätta igång.

Utgrävningarna har av tidsnöd hittills skett i ganska begränsad skala, men man har genom prov konstaterat att det rör sig om ett rätt stort område som man hittat stor koncentration av sten och nu hoppas Peter Jankavs att man till kommande år skall få större anslag så man får möjlighet att göra mera omfattande utgrävningar.

Peter Jankavs och Kerstin Hallin har slagit sig ner bland alla skifferblock man grävt fram och som förhoppningsvis är rester från byggnationen i medeltidsbyn Vallby.

Det historiska kartmaterialet nämner området Wallby slätt och hos äldre Visingsöbor benämns det också fortfarande Vallby. Det handlar om lämningarna efter en medeltida by som lades öde och försvann in under grevskapet Visingsborg i mitten på 1500-talet.

Under några år i mitten på 1970-talet ägde sommarkurser i arkeologi rum i området och delar av den gamla bytomten undersöktes. Man fann lämningar efter hus och fynd som visade hur människorna levde i Vallby under sen medeltid.